

BULGAR KOMİTECİ MİHAİL GERCİKOV'UN EDİRNE VİLAYETİNDE ASAYİŞİ BOZMA GİRİŞİMLERİ (1903-1908)

BULGARIAN COMMITTEE MEMBER MIHAIL GERDZHNIKOV'S ATTEMPTS TO DISRUPT PUBLIC ORDER IN THE PROVINCE OF ADRIANOPOLE (1903-1908)

Abdülkadir ERÇİN * Öz

* Arş. Gör. Dr., Bartın Üniversitesi
Tarih Bölümü
aercin@bartin.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4070-9025
Bartın / TÜRKİYE

19. yüzyılda milliyetçilik akımlarının etkisiyle Balkanlarda etnik ayaklanmalar baş gösterdi ve 1830 yılında Yunanistan bağımsızlığını kazandı. Sırlar başta olmak üzere diğer Balkan ulusları Osmanlı Devleti'nden ayrılmak için çeteler meydana getirerek bağımsızlıkları için mücadeleye giriştiler. 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı sonucunda imzalanan Ayastefanos Anlaşması ile önce Trakya'nın ve Makedonya'nın bir kısmını içine alan Büyük Bulgaristan kuruldu. Ancak Avrupalı devletlerin duruma müdahalesi ile Ayastefanos yerine bu kez Berlin Anlaşması imzalandı. Bu anlaşma ile Bulgaristan'ın sınırları daraltıldı ve Bulgaristan özerk bir prenslik olarak Osmanlı Devleti'ne bağlandı. Berlin Anlaşması'ndan memnun olmayan Bulgarlar büyük komite ve çeteler meydana getirerek yeniden Büyük Bulgaristan'ı kurmak için harekete geçtiler. Birçok komite kuruldu. Özellikle Makedonya İç Örgütü ve Bulgaristan'daki Yüksek Komite bünyesinde barındırdığı komiteciler ile diğerlerinden ayrıldı. Komiteciler isyan bölgelerine taksim edildi. Edirne vilayeti sorumluluğu Mihail Gercikov'a verildi. 1877 yılında Filibe'de dünyaya gelen Mihail Gercikov genç yaşlardan itibaren komitecilik deneyimi yaşamış biriydi. Cenevre'de okuduğu dönemlerde Rus etkisi ile arkadaşlarıyla beraber anarşist bir cemiyet bile kurmuştu. Cemiyet kısa ömürlü olmasına rağmen başarısı Bulgar komiteciler arasında yayılmış ve kendisi Makedonya İç Örgütüne katılmıştı. Örgütün kendine verdiği talimat gereği 1901-1903 yılları arasında Edirne vilayetinde gizli keşifler yapan Gercikov 1903 yılında İlinden İsyanı'nın devamı olarak Edirne vilayetinde çıkarılan Preobrajen İsyanı'nın baş aktörlerinden biri oldu. İsyan sırasında kurduğu çeteler ile özellikle vilayete bağlı Kırkkilise (Kırklareli) ve Trnova'da Osmanlı Devleti'ne büyük kayıplar yaşattı. İsyanın sonrasından sonra vilayette faaliyetlerine devam eden Gercikov Bulgaristan Komiserliği vasıtasıyla Osmanlı Devleti tarafından yakın takibe alındı. Yakalanması için uzun uğraşlar verildi. Fakat Gercikov sürekli kılık değiştirerek Edirne vilayetine sızma girişimlerini sürdürdü. Vilayetin asayişini bozmak için irili ufaklı çeteler kurarak saldırı faaliyetlerinde bulundu. Gercikov'un Edirne vilayetindeki faaliyetleri 1908 yılında II. Meşrutiyet ilan edilene kadar sürdü. II. Meşrutiyet'in getirdiği kısa süreli sükûnet ortamı ile Mihail Gercikov Edirne'ye yönelik saldırılarına son verdi.

Anahtar Kelimeler

Mihail Gercikov, Edirne vilayeti, Bulgar Komiteleri, Preobrajen İsyanı, Osmanlı Devleti

Keywords

Mihail Gerdzhikov, Adrianople Province, Bulgarians Committees, Preobrazhenie Uprising, Ottoman State

Abstract

In the 19th century, ethnic uprisings began in the Balkans due to the influence of nationalism movements; thus, Greece gained independence in 1830. Other Balkan nations, especially Serbians, started fighting for their independence from the Ottoman

Başvuru/Submitted: 30/03/2022

Kabul/Accepted: 23/05/2022

Empire by forming gangs. With the Treaty of San Stefano signed after the Russo-Turkish War of 1877-1878, the Great Bulgaria which included part of Thrace and Macedonia was established. However, with the intervention of European states, the Treaty of Berlin was signed instead of San Stefano. With this treaty, the borders of Bulgaria were restricted; also, Bulgaria was annexed to the Ottoman Empire as an autonomous principality. Dissatisfied with the Berlin Treaty, the Bulgarians formed large committees and gangs, and took action to re-establish the Great Bulgaria. Many committees were created. In particular, the Internal Macedonian Revolutionary Organization was distinguished from others by its committee members from the supreme committee in Bulgaria. The committee members were spread to uprising zones. The responsibility for Adrianople Province was given to Mihail Gerdzhikov. Mihail Gerdzhikov was born in Plovdiv in 1877 and had experience as a committee member since he was young. As a student in Geneva, he even established an anarchist society with his friends under Russian influence. Although the society was short-lived, its success spread among the Bulgarian committees and he joined the Internal Macedonian Revolutionary Organization. According to the instructions given by the organization, Gerdzhikov, who made secret discoveries in Adrianople Province between 1901 and 1903, became one of the main actors of the Preobrazhenie Uprising, which was carried out in Adrianople Province in 1903 as a continuation of the Ilinden Uprising. During the uprising, he caused great losses to the Ottoman Empire with the gangs he founded, especially in Kirk Kilise (Kırklareli) and Veliko Tarnovo, which were connected to the Province. After the uprising, Gerdzhikov continued his activities in the Province and was closely monitored by the Ottoman State through the Bulgarian commissariat. Long efforts were made to capture him. But Gerdzhikov constantly continued his attempts to infiltrate Adrianople Province in disguise. He engaged in attacks by forming large and small gangs to disrupt the public order of the Province. Gerdzhikov's activities in Adrianople Province continued until the Second Constitutional Era in 1908. With the short-term calm brought by the Second Constitutional Era, Mihail Gerdzhikov put an end to his attacks on Adrianople Province.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde Bulgar uyanışının oluşmasında 19. yüzyılın başlarında milliyetçilik akımları ile belirgin bir şekilde başlayan süreçlerin etkisi bulunmaktadır. Siyasal bağımsızlık hareketlerinin güç kazanması önce 1805 yılında Sırp'ların, ardından 1821 yılında Yunanlıların isyan etmesine neden olmuş ve nihayetinde 1830 yılında Yunanistan bağımsızlığını kazanmıştır (Uzun, 2000, s. 269). Bağımsızlık hareketlerinin devlet içerisinde alevlenmesi iç istikrarın sağlanmasını gerekli kılmıştır. Bu noktada 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi ile Osmanlı Devleti yeni bir süreç içerisine girmiştir. Gayrimüslim tebaaya kanun önünde eşitlik getirilmesi içeride ayrıcalıklı bir tebaa durumunda bulunan Rumları rahatsız ederken, diğer Hristiyan tebaa da eşitlik prensibi gereği yeni haklar talep etme yoluna gitmiştir. Hristiyan tebaanın savunuculuğunu yapan Ruslar Ortodoksları, Fransızlar Katolikleri, İngilizler ise Protestanları bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etme gereği duymuşlardır. Bu süreçte özellikle Ruslar Ortodoks Sırp ve Bulgarların haklarının gereği gibi verilmesi için Osmanlı Devleti'ne baskı yapmaya başlamışlardır (Karal, 2007, s. 187-188).

Bağımsızlık elde edemeyen Sırp'lar Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra da mücadelelerini sürdürmüştür. 1841 Niş ve 1850 Vidin İsyanlarında Bulgarlar da Sırp'larla ortak hareket ederek devlet içerisinde karışıklık çıkarmışlardır. 1850 Vidin İsyanı bir kısım Bulgar isyancıların tüm Bulgaristan'ı ayaklandırarak Sırbistan gibi muhtar bir yönetim elde etmeyi amaçladıklarını göstermiştir (İnalçık, 1992, s. 65-67). 19. yüzyılın ikinci yarısına girilirken Balkanlarda neredeyse Bulgarlardan başka muhtariyetini kazanmamış Hristiyan bir topluluk kalmamıştı. Slavlık hissi ile artık Bulgarlar da Osmanlı idaresinden ayrılmak istiyorlardı. Rusya'nın Bulgar gençlere Rusya'da tahsil görme fırsatı sağlaması ile eğitim alan gençler Slavlık duygularını Bulgar halkına aşıyorlardı (Şentürk, 1992, s. 87). Fakat 1860'lı yıllarda belirginleşen milliyetçi Bulgar hareketi Yunanistan ve Sırbistan'ın bölgesel istekleri ile çatışmaktaydı. Ayrıca Bulgar milliyetçiliğinin gelişmesinin önünde başka engellerde bulunmaktaydı. Her şeyden önce Bulgar toprakları Balkanların İstanbul'a en yakın olan bölgesinde yer almaktaydı. Haliyle Bulgar coğrafyası merkezi hükümetin kontrol ve askeri müdahalesine fazlasıyla müsaitti. Bununla birlikte Bulgarların Sırp, Yunan, Karadağlı ve Rumenlerin aksine halkı örgütleyip birleştirecek merkezi bir kurumları bulunmuyordu. Kilise Fenerli Rumların kontrolündeydi (Jelavich, 2009, s. 365-366).

Bulgarlar artık Bulgar Kilisesi'nin Rumlara bağlı olan patrikhaneden ayrı olarak yapılanmasını istiyorlardı. Osmanlı Devleti de iki millet arasındaki bu sorunu uzlaşma yoluyla çözmek istemekteydi. Bulgarların artan talepleri karşısında Osmanlı Devleti patrikhaneden ayrı bir Bulgar kilisesi kurulması için 11 Mart 1870 tarihinde "Eksarhlık Fermanı"nı yayımlıyordu. Böylelikle ayrı bir ruhani lider önderliğinde Bulgar Eksarhlığı kuruluyordu. Eksarhlığın kurulmasıyla Bulgar Milleti ayrı bir mevcudiyete sahip oluyor, ileride kurulacak olan Bulgaristan'ın hudutları da dini anlamda çizilmiş oluyordu (Güllü, 2018, s. 353-355). Eksarhlığın kurulması Bulgaristan'ın kuruluşuna yönelik ilk adım olmakla birlikte bundan sonra Rusya'nın desteğiyle ilk ihtilal cemiyetleri de ortaya çıkmaya başladı. Cemiyetlerin kurulmasını 1876 yılında meydana

gelen büyük bir ayaklanma izledi. Türklerin bulunduğu çok sayıda köy ve kasabalar ayaklanma sonucu yıkıldı. İsyân zorlukla bastırılabilirdi. Balkanlardaki karışıklıkların etkisiyle 1877-1878 yılları arasında bu kez Osmanlı Rus Savaşı patlak verdi. Savaş sırasında Ruslarla iş birliği yapan Bulgarlar bölgede büyük bir zulüm hareketine giriştiler (Yalçınkaya, 2006, s. 327-328).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Balkanlardaki karışıklıkların ve Avrupa diplomasisinin işe karışmasının bir sonucuydu. Savaşın arkasındaki en temel düşünce Rusya'nın önderliği altında gelişen "Panslavizm" akımıydı. Panslavizm akımı tüm Slav kavimlerin siyasal dayanışmasını sağlamayı amaçlamaktaydı (Armaoğlu, 2014, s. 481). Osmanlı- Rus Savaşı Osmanlı Devleti açısından yıkım ile sonuçlandı. Zira savaştan sonra 3 Mart 1878 tarihinde imzalanan Ayastefanos Anlaşması ile Osmanlı Devleti Balkanlardaki topraklarının büyük bir bölümünü kaybediyor ve Büyük Bulgaristan kuruluyordu. Anlaşma bir bakıma Rusya'nın desteğiyle MS 900 yılları civarındaki Orta Çağ Bulgar İmparatorluğu'nu yeniden canlandırıyor, Balkan coğrafyasındaki topraklarda Yunan emellerine de son veriyordu (Davis, 1922, s. 337). Anlaşma bu haliyle Avrupalı güçler tarafından kabul edilmedi. Araya giren Avrupalı devletlerin gayretleriyle bu kez Ayastefanos Anlaşması yerine 13 Temmuz 1878 tarihinde Berlin Anlaşması imzalandı. Anlaşma ile Bulgaristan Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk bir prenslik olarak kuruluyordu. Fakat Ayastefanos Anlaşmasının getirdiği Büyük Bulgaristan'ın sınırları daraltılıyor ve Batı Trakya, Doğu Rumeli ve Makedonya coğrafyası¹ Bulgarların elinden geri alınıyordu. Anlaşmaya göre ayrıca Doğu Rumeli özerk bir eyalet haline getirilirken, Karadağ, Sırbistan ve Romanya'da bağımsız bir devlet oluyordu (Armaoğlu, 2014, s. 515-516).

Berlin Anlaşması Bulgar çeteciliği için bir gelişim noktası olacaktır. Berlin Anlaşması ile istediği emellere ulaşamayan Bulgarlar anlaşmadan sonra Makedonya coğrafyasını kendilerine ait olduğunu düşünerek ele geçirmeye çalışacaklardır. Bu uğurda kültürel ve dini propaganda yürüterek komiteler kuracak ve Avrupa'nın dikkatini çekerek bölgenin Bulgaristan'a ilhakı için mücadele edeceklerdir (Tan, 2013a, s. 51-52). Bu çalışmada Bulgar komiteciliğinin Balkanlarda Edirne vilayeti üzerindeki emelleri ve etkileri incelenerek bu uğurda vilayetin asayişini sekteye uğratarak, Trakya'yı Osmanlı hâkimiyetinden çıkarmayı amaçlayan Bulgar komiteci Mihail Gercikov'un Edirne'ye yönelik çete faaliyetleri ele alınmıştır.

Bulgar Komitelerinin Oluşturulması ve Komitelerin Edirne Vilayeti'ne Yönelik Planları

Berlin Anlaşması ile kurulan Bulgaristan Prenslığı için temel hedeflerden bir tanesi yine aynı anlaşma ile oluşturulan Doğu Rumeli vilayetini ilhak etmek oldu. Anlaşmadan sonra iki Bulgar bölgesinin yeniden birleştirilmesi için propagandalar yapılmaya başlandı. 1885 yılında Bulgar Prensi Alexander'in önderliğinde iki bölge halkı birlik ilan etti (Forbes, Toynbee, Mitrany & Hogarth, 1915, s. 58). Doğu Rumeli vilayetinin Bulgaristan Prenslığı tarafından ilhak edilmesi Edirne vilayetine yönelik

¹ Makedonya olarak tanımlanan coğrafya 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde yaklaşık 62.000 km² lik bir alanı kapsıyor ve Manastır, Selanik, Kosova ile çevresini içine alıyordu (Saatçi, 2006, s. 553).

ciddi bir Bulgar tehdidinin oluşumuna zemin hazırladı. Zira Bulgarlar için Edirne vilayeti oldukça önemli bir konumdaydı. Edirne vilayeti henüz 93 Harbi'nden önce 1876 yılında merkez Edirne, Gelibolu, Tekfurdağı, İslimye ve Filibe sancaklarından meydana gelmekteydi (*Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye*, H. 1293 (M. 1876), s. 171). II. Abdülhamid döneminde Edirne vilayetinin sınırları kuzeyden Doğu Rumeli vilayeti, doğudan Karadeniz ve İstanbul vilayeti, güneyden Çanakkale Boğazı, Marmara ve Adalar Denizi'ne kadar ulaşırken vilayet batıdan ise Selanik vilayeti ile çevriliydi (Özey, 2002, s. 6). 1878 yılında sadece vilayetin merkez sancağı olan Edirne ile Tekfurdağı ve Gelibolu sancaklarının toplamında 224.475 civarında azımsanmayacak bir Bulgar nüfus bulunuyordu (Köse, 2019, s. 277-278). Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Filibe ve İslimye topraklarının elden çıkması ile Edirne'de Bulgar nüfus iyice azalmıştı. Ancak mevcut Bulgarların bile sayısı az değildi. 1897 yılında Edirne vilayetinde 62.984 erkek, 60.442 kadın toplamda 123.426 Bulgar yaşıyordu (BOA, DH.TMIK.S. 1/26). 1904 yılına gelindiğinde bu sayı 64.505 kadın ve 63.245 erkek olmak üzere toplamda 127.750 kişiye ulaşmıştı (BOA, A.MTZ.(04). 132/40).

Mevcut şartlar Bulgarları Makedonya coğrafyasının yanında Edirne vilayetini de ele geçirmeye itiyordu. Bu noktada Berlin Anlaşmasından sonra Bulgarlar tarafından Bulgar-Makedon Merkez Komitesi, Makedonya Komitesi, Muhibb-i Vatan Cemiyeti, Merkezi Edirne-Makedonya Komitesi, Makedonya Politik Cemiyeti, Genç Makedonya Cemiyeti, Makedonya Talebe Teşkilatı ve Makedonya Bulgar Komitesi gibi örgütsel yapılar meydana getirildi. Bu komiteler arasındaki fikri anlaşmazlıklar ise bir süre sonra bu komitelerin "Santralist" ve "Vırhovist" olarak ayrı ayrı adlandırılmalarına neden oldu. Bu örgütler içerisinde santralist bir grup olan Makedonya Dahili İhtilal Komitesi (İç Örgüt) kendisine parola olarak "Makedonya Makedonyalılarıdır" sözünü temel almaktaydı. Örgütün amacı bağımsız bir Makedonya meydana getirmektir (Aydın, 1989, s. 210). Komitenin başlıca üyeleri arasında Damyan Gruev, doktor Hristo Tatarçev, öğretmen Petr Pop Arsov ve Hristo Bostanciev, kitapçı İvan Hacnikolov gibi kişiler bulunmaktaydı (Adanır, 2001, s. 119).

Komite ilk kongresini 1894 yılı başlarında gerçekleştirdi. Burada komitenin gizli ve devrimci karakterde olmasına, faaliyet alanının yalnızca Makedonya'yı kapsamasına, örgütün üyelerinin Makedonya'da doğmuş ya da yaşayan kimseler olmasına ve komitenin Bulgaristan, Sırbistan ile Yunanistan'dan bağımsız hareket etmesine karar verildi (Pribichevich, 1982, s. 120). Santralist komiteler görüldüğü üzere Bulgar vurgusu yapmaktan ziyade, tüm Makedonya halklarının savunucusu olarak kendilerini sınıflandırma gereği duymaktaydılar. Santralistlerin örgütünün kurulmasından kısa bir süre sonra Vırhovistler² olarak adlandırılan Bulgaristan'daki Makedonyalı mülteciler de Trayko Kitançev başkanlığında Yüksek Makedonya Komitesini kurdular. Bu komite 1895'te Bulgar ordusundaki subayların desteğini alarak Avrupa kamuoyunun dikkatini çekip, Osmanlı Devleti'ne gözdağı vererek kilise ve eğitim alanında yeni ayrıcalıklar koparmak için kısa ama etkili isyanlar çıkardı. Bu olaylardan sonra Santralist ve Vırhovistler birbirlerine karşı muhalif bir tavır takındılar

² Vırhovistler kendilerine "Makedonya Bulgaristanındır" sözünü parola olarak benimsemişlerdi (Uzer, 1979, s. 117).

(Adanır, 1975, s.16). Bulgarların komitecilik faaliyetleri karşısında Makedonya’da kendi haklarını korumayı amaçlayan Sırp ve Yunanlılar da boş durmadı. Onlar da bölgede kendi komite ve örgütlerini kurdular. Osmanlı Devleti bölgedeki hâkimiyetini yitirmeye başladıkça bu örgütlerin ve destekçilerinin sayısı giderek artış gösterdi (Saatçi, 2004, s. 40).

Komitecilik faaliyetlerinden Edirne vilayeti de fazlasıyla etkilendi. Öncelikle Makedonya coğrafyasında Bulgar komiteciler tarafından “Daskal” ve “Daskaliçe” adı verilen kız ve erkek muallimler Bulgar köylerine gönderildi. Ardından Edirne vilayeti sınırları içinde yer alan Kırkkilise (Kırklareli) ve Dedeağaç’a daskal ve daskaliçeler gönderildi. Fakat muallimler işe Gümülcine sancağına bağlı İskeçe yakınlarındaki Gabrova Yeniköy’den başladılar. Ardından Kırkkilise ve Dedeağaç çevresindeki 19 Bulgar köyüne yöneldiler. Köylerde halk ile yaşamaya başlayan muallimler Bulgarları kilise dili ile kandırarak Türk düşmanlığı ve Bulgar kimliği fikrini aşılamağa başladılar. Bu sırada Gümülcine ve İskeçe bölgelerinde birkaç Bulgar köyü bulunuyordu. Dedeağaç, Dimetoka, Kırkkilise gibi bölgelerdeki çok sayıda köyde ise yaklaşık %3 oranında Bulgar yaşamaktaydı. Fakat Tırnova ve Gramatik tarafları neredeyse tamamen Bulgarlardan oluşuyordu. Komiteciler buralara faal azalarını da yaymıştı. Azaların etkisiyle sınır boylarını geçen Bulgarlar ufak çaplı da olsa köy baskınlarına başlamışlardı (Şeref, 1934, s. 42-43).

Bulgar komiteciler tüm Rumeli vilayetleri içindeki ilk büyük çete hareketlerinden birini Edirne vilayetine bağlı Gümülcine sancağının Rupçoz kazasına bağlı Yanıklı köyünde gerçekleştirdiler. Yaklaşık 400 civarında Bulgar çete üyesi 270 hanenin üzerinde bir yerleşim yeri olan Yanıklı köyüne baskın düzenledi. Köyü ateşe veren komiteciler 125 kişinin evlerinin içinde yanarak can vermesine sebebiyet verirken 18 erkek, 3 kadın ve 5 çocuğu ise silahla öldürdüler (Aydın, 1989, s. 216). Bulgarların Makedonya coğrafyası yerine ilk büyük komite hareketlerinden birini Edirne vilayetinde gerçekleştirmesi elbette plansız değildi. Bulgarlar Avrupa kamuoyuna Makedonya sorununa ve Büyük Bulgaristan’a Edirne vilayetinin de dâhil olduğunu göstermek niyetindeydiler.

Rumeli vilayetlerinde karışıklıkların ve asayiş sorunlarının artması Osmanlı Devleti’ni yeni tedbirler almaya itmiştir. 22 Nisan 1896 tarihinde Rumeli’ye yönelik ıslahat layihası yürürlüğe girmiştir. Bu layihaya göre Makedonya coğrafyasını da içine alan tüm Rumeli vilayetlerinde idari, adli ve mali alanda düzenlemelere gidilmiş, kiliselerin tamiri, aşar vergisinin düzenlenmesi ile okulların ıslahına dair yeni uygulamalara başvurulmuştur (Törel, 2020, s. 183). Ancak Osmanlı Devleti’nin ıslahat planının Rumeli’deki karışıklıkları önleyebildiğini söylemek zordur. Zira Yunanistan’ın Makedonya’da Sırp, Bulgar ve Ulah çetelerine karşı olarak kurduğu silahlı Etniki Eterya örgütünün kışkırtmaları sonucu Makedonya Rumları ayaklandığı gibi, yine aynı örgütün propagandaları sonucu Osmanlı Devleti 1897 yılında Yunanistan ile bir savaşa tutuşmak zorunda kalmıştır. Savaşı Osmanlı Devleti kazanırken Yunanistan Makedonya’daki çetecilik faaliyetlerine bir müddet ara vermek zorunda kalmıştır. Bu durum aynı zamanda Yunanistan’ın Makedonya üzerinde uygulamak istediği davaya da ağır bir darbe vurmuştur (Saygılı, 2015, s. 150-151).

Yunan komitelerinin almış olduğu darbe ise bir bakıma Makedonya coğrafyasında Bulgar komitecilerin daha güçlü hale gelmesine ortam hazırlamıştır.

Bulgar militan grupları Yunanistan'ın durumundan yararlanarak Makedonya'da propaganda eylemlerini 1897 yılından itibaren şiddete dönüştürmeye başlamıştır. Bu bağlamda 1897-1898 yıllarında Bulgar komiteler Osmanlı jandarmasına karşı şiddet eylemlerine yönelmişlerdir (Yıldız, 2020, s. 93). Kısa süre sonra iç örgüt olarak adlandırılan Makedonya İç Örgütü ile Yüksek Makedonya Komitesi arasında şartların değişmesiyle 1899-1901 yılları arasında bir birliktelik kurulmuştur. 1899 yılında Bulgar ordusunun eski subaylarından Boris Sarafov³ Yüksek Makedonya Komitesi'nin başkanı olarak seçilmiştir. Bu seçimden sonra iç örgütün Yüksek Makedonya Komitesi üzerindeki etkisi artmıştır (Adanır, 2001, s. 156). Bulgar Makedonya Komitesi aynı dönemde 1899 yılında ihtilal açısından Edirne vilayetini Kırkkilise, Tırnovacık, İskeçe, Pınarhisar, Mustafa Paşa, Ahiçelebi ve Uzunköprü gibi stratejik bölgelere ayırmıştır (Ertürk, 2018, s. 57-58).

1900 yılına gelindiğinde ise Bulgarların Edirne vilayeti üzerindeki istekleri artık netleşmiş bulunuyordu. Amaç vilayette asayiş bozmak ve nihayetinde Edirne'yi Osmanlı idaresinden koparıp Bulgaristan'a ilhak etmektir. Hatta bu amaç için çalışan 6 kişi aynı yıl Edirne vilayetinde yakalanmıştı. Komite adına çalışan bu kişiler Bulgar Hükümetinden silah desteği alarak Edirne vilayetinde cemiyetlerini büyütme gayesi taşıyorlardı. Vilayet idaresinin gayretleri ile yakalananlar arasında çete lideri Nikola ile komite adına adam toplayan Daskalyani Çanakov da bulunuyordu (BOA, İ. DH. 1381/30). Fakat komitecilerin eylemlerini durdurmak mümkün olmadığı gibi komitecilerin bölgede yeni ve daha sansasyonel eylemleri planlandığı anlaşılmaktaydı. Öyle ki 1901 yılında Bulgar komiteciler Ermeniler ile iş birliği yaparak Şark Ekspresi'ni havaya uçurmak ve Edirne Valisi Arif Paşa'yı fidye karşılığında kaçırmak için Edirne bölgesine gelmişlerdir. Osmanlı Devleti böylesi bir olaya mahal vermeden çeteyi tespit etmiş ve çete üyesi 7 kişiyi öldürmüştür. Çete elebaşları Semerciyan ve Mercanof'un da aralarında bulunduğu çeteciler yakalanarak 27 Kasım 1901 tarihinde Edirne'de asılarak idam edilmişlerdir (İsoy & Hasanoğlu, 2021, s. 144).

Edirne vilayetinin stratejik önemi 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde artık Bulgar komitelerinin tüzüklerine de yansiyordu. 1902 yılında alınan kararlar her şeyi açıkça ortaya koymaktaydı. Zira 1902 yılında Bulgar Makedon Komitesi Gotse Delçev ve Petrov gibi sol görüşlü komitecilerden etkilenerek yeni bir tüzük meydana getirdi. Örgütün adındaki Bulgar adı atılarak örgüte "Makedonya-Edirne Gizli İhtilal Örgütü" adı verildi. Tüzüğün ilk maddesinde siyasal muhtariyet için ihtilal yapılacağı, Makedonya ve Edirne'nin hoşnutsuz halklarının milliyetlerine bakılmaksızın tek bir örgüt içinde birleştirileceği ifade edildi (Adanır, 1975, s. 16). Görüldüğü üzere Bulgar komiteciler Makedonya'nın yanında Edirne'nin halklarına yani özelde oradaki Bulgar topluluklarına da hitap ettiklerini ifade etmek istiyorlardı. Aynı süreçte Edirne

³ 12 Temmuz 1872 tarihinde Nevrekep yakınlarında dünyaya gelen Boris Sarafov Sofya'da askeri okulu bitirmiş ve St.Petersburg'ta Rus Genelkurmay Akademisinde eğitim görmüştür. Kendisi Yüksek Komite'ye başkanlık etmeden önce 1897-1899 yılları arasında faaliyet gösteren Gizli Subay Cemiyetlerinin kurucuları arasında yer almıştır (İsoy & Hasanoğlu, 2021, s. 81).

vilayetindeki başarısız komiteci girişimlerinin Bulgarları Edirne’de yeni operasyonel örgütlenmelere ittiğini de belirtmek gerekir. Meşhur eşkiya Mercanof’un öldürülmesi, çete lideri Nikola’nın yakalanması Bulgar komitesine Edirne vilayeti genelinde eylemler yapması için daha profesyonel bir komiteciye gereksinim duyulduğunu göstermiştir. Bunun için seçilen kişi ise bölge için çok daha yıkıcı sonuçlara sebebiyet verecek olan Mihail Gercikov olacaktır.

Mihail Gercikov ve 1903 Preobrajen İsyanı

Mihail Gercikov 1877 senesinde Filibe’de dünyaya gelmişti. Orada liseyi bitirdikten sonra 1899 yılında Manastır’a öğretmen olarak tayin edilmişti (Ertürk, 2018, s. 57). Gercikov’u komiteciler arasında tanıtan ilk gelişme ise 1895 yılına rastlamaktadır. 1895 yılında Filibe’de Gercikov’un önderliğinde Rus etkisinde anarşist bir grup kurulmuştu. 1897 yılında ise arkadaşları ile Cenevre’de bulunan Gercikov onlarla “Makedonya Gizli İhtilal Komitesi”ni meydana getirmişti. Bu komitenin ömrü sadece 1 yıl sürmüştü, hareket 1898 senesi sonunda dağılmıştı (İsov & Hasanoğlu, 2021, s. 115). Komite kısa ömürlü olmasına rağmen kendisine bir program belirleyebilmişti.

Komite siyasi kazanım ve Makedonya’daki hedeflerine bireysel terör eylemleri ve suikast girişimleri ile ulaşmayı planlıyordu. Komite çatısı altında toplanan gençler radikal fikirlerini “Glas” ve “Odmazda” isimli gazetelerinde ifade etmekteydiler (Rahman, 2019, s. 450). Komitenin ana fikri Makedonya halkının ortak hareket etmesi üzerine temellenmişti. Bu noktada bölgede yaşayan hiçbir halkın önceliği ve önderliği olmayacak, Sırp, Yunan ve Bulgar şovenizmi ile mücadele edilecekti. Hatta Osmanlı Sultanına karşı yapılacak olan mücadeleye Türk halkı dahi isterse dâhil edilebilirdi. Fakat bu oluşum uzun ömürlü olmadığı gibi Gercikov ve arkadaşları da kısa süre sonra hâlihazırda var olan Makedonya İç Örgütüne katılmışlardır (Adanır, 2001, s. 183).

Gercikov kısa süre içerisinde kişiliği ile komite içerisinde saygın bir yer kazanmıştır. Büyük Türk casusu olarak ün kazanan ve Bulgar Sadık olarak bilinen Bulgar komiteci Stoyan da anılarında Gercikov ile 4 sene geçirdiğini ve onun Mercanof gibi dağdan yetişme olmadığını, okumuş tahsilli biri olduğunu ifade etmektedir. Stoyan ayrıca onun bilge haline atıf yaparak Gercikov’un çete reisinden çok salon adamına benzediğini belirtmektedir (Sertoğlu, 1966, s. 33-34). Gercikov’un işlerini kolaylaştıran başka etmenler de bulunmaktaydı. Babası Filibe’de Bulgar Bankası müdürüydü. Bu durum Bulgar Hükümetinin onun faaliyetlerine göz yummasında önemli bir etkendi. Bulgar çetecilerin en ileri gelenlerinden olmakla birlikte kendisi Bulgar Anarşist Cemiyetinin de faal azalarından biriydi. Kendisinden küçük iki erkek kardeşi daha bulunmaktaydı. Gercikov, kardeşler arasında en büyük kişi olarak kendisi gibi komiteci olan kardeşleri üzerinde de söz sahibiydi (BOA, Y.PRK. MYD 25/63). 1901 yılının ortalarına kadar Selanik vilayeti çetesinin üyelerinden biri olan Mihail Gercikov daha sonra faaliyetlerini yürütmesi için Edirne vilayetine gönderilmişti. Gercikov Edirne vilayetine geldikten sonra uzun bir süre vilayette gizlice keşifler yapmıştı (BOA, A. MTZ.(04). 103/55).

Gercikov’un da aralarında bulunduğu Bulgar komitecileri için 1902 yılı önemli bir dönüm noktası oldu. Komiteler artık topyekûn sansasyonel eylemlere geçmeyi

planlıyordu. Buna yönelik ilk hareket Cuma-i Bala Ayaklanmasıydı. Ayaklanma 1902 yılının sonbaharında Sofya'daki Bulgar komitesi tarafından gerçekleştirildi. Ayaklanmadaki amaç Avrupa'nın dikkatini bölgeye çekmekti. Ayaklanma fazla büyüme imkânı bulamadan Osmanlı Devleti tarafından bastırıldı (Saatçi, 2002, s. 60). Ayaklanma sırasında 600 isyancı Bulgar öldürülürken 50'ye yakın Müslüman ise şehit oldu (Uzer, 1979, s. 138). Cuma-i Bala İsyanı büyümeden bastırılrsa da Avrupalı güçlerin dikkatini bölgeye çekme açısından başarıya ulaştı. Osmanlı Devleti Avrupalı güçlerin Balkanlara müdahalesini önlemek maksadıyla isyandan sonra Makedonya'ya yönelik komisyonlar kurdu. Ardından 18 maddelik Rumeli vilayetlerine yönelik talimat yayımlandı. Bu talimatın uygulanması için Makedonya coğrafyasına müfettiş olarak Hüseyin Hilmi Paşa⁴ tayin edildi. Meydana getirilen talimat özellikle Hristiyanların idari ve mali mevkiilerdeki sayısının artırılması, adliye işlerinin Hristiyan halkların talepleri dikkate alınarak şekillenmesi üzerinde duruyordu (Bayraktar, 2014, s. 15-16).

Fakat Avrupa devletlerini ve Balkan halklarını memnun etmeyen talimat haliyle beklenen sonucu da vermedi. Makedonya ile yakından ilgilenen Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun girişimleri ile bu kez 1903 yılının Şubat ayında Osmanlı Devleti'ne Viyana Islahat Programı sunuldu. Program genel af ilanı, polis ve jandarmanın yabancı uzmanlar tarafından ıslah edilmesi ile ilgili maddeleri kapsıyordu. Osmanlı Devleti gelen baskılara dayanamayarak ıslahat programını kabul etmek durumunda kaldı. Fakat Viyana Islahat Programı da Makedonya'daki çeteler tarafından tatmin edici bulunmadı (Dikici, 2010, s. 78-79). Bulgar komiteleri bundan sonra büyük çaplı bir isyan hareketi için hazırlıklara başladı. Ancak bu noktada komiteciler arasında fikir ayrılıkları baş gösterdi. Zira komitecilerin bir kısmı isyan kararını kayıtsız şartsız desteklerken Gercikov'un da aralarında bulunduğu diğer komiteciler isyandan ziyade terör eylemleri ile hareket edilmesi fikrini savundular. Nihai olarak ise isyanda karar kılındı (Ertürk, 2018, s. 130).

İsyan hareketi için Bulgar komiteciler tarafından geniş çaplı hazırlıklara başlandı. Makedonya İhtilal Komitesi içinde "Gemiciler" adı verilen anarşist küçük bir grup dikkat çekmek için 1903 yılının Nisan ayında Selanik'te bombalama eylemlerine başladı. Osmanlı Bankası şubesi havaya uçurulduğu gibi bir Fransız yolcu gemisi de batırıldı (Adanır, 1995, s. 50). Osmanlı Devleti Makedonya'daki ve Edirne'deki komite hareketlerini bu süreçte yakın takibe aldı. Hatta Bulgar komitesinin önde gelen isimlerinden Delçev 4 Mayıs 1903 tarihinde Osmanlı birlikleriyle girdiği bir çatışmada öldürüldü (Phillips, 2004, s. 27). Takibe alınan baş komitecilerden biri de Mihail Gercikov idi. 1903 yılının Nisan ayında Gercikov'un Tırnovacık tarafına gittiği ve kısa süre zarfında Bergos'a (Lüleburgaz'a) gideceği haber alındı. Zira daha önce de kendisinin Bergos'a gelip trenle Sofya ve Filibe'ye gittiği, Kondulof isimdeki ortağı ile görüştüğü tespit edilmişti. Osmanlı Hükümeti bu noktada Bergos'tan diğer memleketlere gitmek isteyenlerin takip altında tutulmasını, bölgede çok sayıda komite

⁴ Hüseyin Hilmi Paşa başarılı bir Osmanlı devlet adamı olarak 2 Aralık 1902 tarihinde Rumeli Umumi Müfettişliği görevine getirilmiştir. Kendisi Rumeli bölgesinin tümünde valilerden daha geniş yetkilerle en üst düzey görevli olarak hizmet vermiştir (Tilbe, 2021, s. 322).

postalarının dolaştığını ve bunlara dikkat edilmesini Edirne vilayet yönetimine bildirdi. Ayrıca bölgede istasyondan giden yolcuların üstlerinin aranarak zararlı evrak bulunduranların hakkında işlem yapılması isteniyordu (BOA, A.MTZ.(04). 93/12). 1903 yılının Haziran ayına gelindiğinde Gercikov artık Edirne vilayetine yönelik eylemlerine başlamış bulunuyordu. Kendisi Hasköy taraflarından imtiyaz sınır hattını tacize teşebbüs etmiş ancak gördüğü karşılık üzerine geri çekilmişti. Ardından Sofya'daki komite üyeleri tarafından gönderilen talimata uygun olarak 14 kişilik çetesiyile Bergos'a giderek burada çetesine birkaç kişi daha ilhak etmişti. İlhak olayından sonra ise çetesiyile yanına 8 çuval peksimet, 2 çuval dakik ve biraz da silah aldıktan sonra sınır hattını geçmek üzere Bergostan ayrılmıştı (BOA, A.MTZ.(04). 96/54).

1903 yılının Temmuz ayında kısa süre sonra Edirne vilayetinde büyük bir eylem yapılacağıın işaretleri alınmıştı. Zira Mihail Gercikov 160 kişilik çetesiyile Edirne'ye giderken, komiteye mensup 80 kişilik diğer bir çete ise Kırkkilise'ye doğru yönelmişti. Kırkkilise'ye yönelen çetenin bir kısmı Pınarhisar yolu üzerinde Büyükdere mevkiinde konuşlanırken diğer kısmı Kırkkilise'ye daha yakın yerde toplanarak bölgedeki Osmanlı askerlerine taciz hareketlerinde bulunmuştu (BOA, A.MTZ.(04). 99/40). Gercikov önderliğinde yapılan tacizler bölgede çok daha büyük çaplı isyan hareketleri öncesi ön hazırlık sürecini oluşturuyordu.

Makedonya'da büyük ayaklanma olarak 1903 yılının Ağustos ayındaki Aziz İlyas Günü seçildi. Aziz İlyas Günü Slavcada İlinden olarak adlandırıldığından isyana da *İlinden İsyanı* adı verildi. Bu ayaklanmadan birkaç gün sonra diğer bir bayram gününde ise Edirne vilayeti için Preobrajen Ayaklanması başlatıldı. İlinden-Preobrajen Ayaklanması Osmanlı Avrupa'sında yer alan Hristiyanları kışkırtmada öncekilere göre daha başarılı oldu. İsyana kapsamında Makedonya'da Kruşevo'da, Doğu Trakya'da ise Istranca'da komiteciler tarafından idari merkezler kuruldu (Crampton, 1997, s. 131).

İlinden İsyanı'nın başlangıç noktası olarak komite tarafından Manastır vilayeti seçildi. Zira Osmanlı birlikleri Makedonya'nın kuzeyinde yoğunlaştığından Manastır vilayetinde zayıf durumda bulunuyordu (Ahabab, 2015, s. 122). Haliyle isyancılar ayaklanma sırasında Manastır vilayetinin büyük bir kısmında etkin hale geldiler. İsyana Bulgaristan'dan gelerek katılan Bulgarlar da oldu. İsyana sırasında Makedonya'da çok sayıda köy ve ev yakılırken binlerce kişi de evsiz kaldı (Stavrianos, 2000, s. 523). İsyana sırasında Müslüman, Rum ve Ulah halkına büyük zararlar verildi. Birçok insan katledilirken tren yolları ve telgraf hatları da tahrip edildi. İsyana destek veren 100.000'e yakın Bulgar ahalisi ise ayaklanmanın bastırılmasından sonra Bulgaristan'a iltica etti. İlinden İsyanı Makedonya coğrafyasında büyük ölçüde 10 gün içinde bastırıldı. İsyana sırasında 4.694 komiteci etkisiz hale getirildi (Korkmaz, 2020, s. 326-327).

İlinden-Preobrajen İsyanı'nın Edirne vilayetindeki yansıması ise daha farklı oldu. Vilayette isyan 1903 yılının Ağustos ayında Tırnovacık'a bağlı Stoilovo köyündeki Türk kışlasına bomba atılması ile başladı. Telgraf hatları kesildi. Demiryolları ve köprüler tahrip edilirken karakollar hedef alındı. Vilayette 16 karakol ve Türk kışlası yakıldı. Komite tarafından köy voyvodalarına saldırılar konusunda geniş yetkiler

verildi (Ertürk, 2018, s. 281-282). İsyanın başlarında Filibe’de Mihail Gercikov’un evinde meydana gelen dinamit patlama hadisesi Osmanlı Hükümetini uzun süre uğraştırdı. 8 Ağustos 1903 tarihinde Mihail Gercikov’un kendi hanesinde ve arkasında bulunan evlerde çok sayıda dinamit kazara ateş aldı. Büyük bir patlama ile çevredeki birkaç ev yıkılırken patlamadan dolayı ilk belirlemelere göre bir kadın ile bir çocuk da hayatını kaybetti (BOA, Y.PRK.MYD. 25/63). Bulgaristan Komiserliğine göre dinamitlerin patlaması ile ilgili iki rivayet bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi ve en kuvvetlisine göre Filibe’de Mihail Gercikov’un kardeşleri araba ile sevk edilmek üzere dinamit bombalarını el çantalarına koydukları sırada dinamitlerden birinin düşerek patlamaya sebep olduğuydu. İddialara göre Gercikov’un kardeşlerinden biri patlama sırasında hayatını kaybetmiş diğeri ise zabıta tarafından yakalanıp tutuklanmıştı. Diğer bir rivayete göre ise bombalar evden arabaya yüklenirken bizzat Mihail Gercikov’da orada bulunmaktaydı. Ancak Gercikov’a bir şey olmaması bu iddiaları çürütüyordu. Osmanlı Hükümetini asıl düşündüren şey bombaların nerede ve nasıl imal edildiğiydi. Yapılan incelemelerde Mihail Gercikov’un evinde dinamit imal etmeyip burayı depo olarak kullandığı, asıl dinamit bombalarının Filibe-Karlova yolu üzerinde bir köyde Balabanof isimli bir kişinin rakı fabrikasında imal edildiği sonucuna varılmıştı (BOA, Y.PRK.ASK. 200/11).

Osmanlı Devleti’nin dinamit endişesi yersiz sayılmazdı. Zira Bulgaristan Komiseri Ali Ferruh Bey⁵ Edirne imtiyaz hattı üzerinde Gökçepınar, Soğanlı, Küçükderbent ve Büyükderbent bölgelerinin Bulgar eşkıyası tarafından geçiş yeri olarak kullanıldığını, Ayrıca Mihail Gercikov’un Dedeagaç’tan itibaren üçüncü tüneli dinamitle tahrip etmek için harekete geçtiğini belirtiyordu (BOA, HR.SFR.04. 224/46). Ali Ferruh Bey Gercikov’un eşkali hakkında Osmanlı Hükümetine bilgi vermekle birlikte Gercikov’un Edirne vilayetinde olduğunu ve muhtemelen ya Bulgar tüccar vekaletanesinde ya da Bulgar Metropolithanesinde iskân ederek isyanı yönettiğini düşünüyordu (BOA, HR.SFR.04. 224/48). Komiserlikten haberler gelmeye devam ediyordu. Filibe’den 4 araba tüfek, fişenk ve dinamit bombaları imtiyaz hattı üzerinden Edirne vilayetindeki köylere sevk edilmeye başlanmıştı. Birkaç gün zarfında biri 92, diğeri 71 kişiden oluşan çetelerin Gercikov önderliğinde sınırı geçerek Cısr-i Mustafa Paşa yakınındaki köprüleri dinamitle patlatacakları, Dimetoka kazasına bağlı Ortaköy ve Soğanlı gibi yerlere komite tarafından teşviklerle bir hayli silah, dinamit ve bomba getirecekleri haber alınmıştı (BOA, HR.SFR.04. 224/50).

Preobrajen Ayaklanması sırasında dinamitlerin vilayete nasıl sevk edildiği konusu da aydınlanmaya başlamıştı. 1903 yılının Ağustos ayında Mihail Gercikov evinde bulundurduğu dinamitleri Cısr-i Mustafa Paşa civarında Kadıköy havalisine göndermiş, bu işlerde kendisine yardım etmesi için Filibe’den önce 20, sonra da 15 kişi Gercikov’un ekibine katılmıştı. Sadece bir hafta içerisinde Eski Zağra’dan Kavaklı havalisine çok sayıda eşkıya gitmişti. Bergos’taki bir Bulgar eşkıyasına da tren yolu ile

⁵ Ali Ferruh Bey parlak bir Osmanlı diplomatı olup henüz 37 yaşında 5 Şubat 1902 tarihinde Bulgaristan Komiserliği görevine başlamıştır. Komiserliği boyunca gösterdiği hizmetler ile takdir toplayan Ali Ferruh Bey Sofya’da görevi başında iken 39 yaşında 20 Ekim 1904 tarihinde vefat etmiştir (Aydın, 1996, s. 81-82).

2 sandık dinamit gönderilmişti (BOA, A.MTZ.(04). 103/56). Yapılan araştırma sonucu dinamit ve silah cephanelerinin ufak sandıklarda gülyacağı sandıklarının içinde Edirne, Kırkkilise ve hatta İstanbul'a nakledildiği anlaşılmıştı (BOA, A. MTZ. (04) 103/55). Edirne'deki isyanda Mihail Gercikov'un kardeşi de aktif rol oynamaktaydı. İsyan sırasında Edirne İstasyonunda 3 tane papaza rastlanmış fakat bunların bir tanesinin telaş içinde olması dikkat çekmişti. Uzun boylu, hafif yapılı, buğday tenli, koyu kumral sakallı, bıyıklı ve iri siyah gözlü kişinin sonradan Gercikov'un küçük kardeşi Stefan Gercikov olduğu anlaşılmıştı. Katolik papazı kıyafetiyle Edirne'de bulunduğu anlaşılan Stefan Gercikov'un yakalanıp tutuklanması için Edirne'de ikinci ordu komutanlığına tebligat yapılmıştı. Papaz hadisesinin olduğu sıralarda ayrıca Bulgar eşkıya çetelerinin birleşerek Ahi Çelebi kazasına saldıracakları, Pazarcık havalisinden 400'ü aşkın eşkıyanın bunun için harekete geçtiği haber alınmıştı (BOA, Y.MTV. 250/48).

Mihail Gercikov isyanın planlayıcısı olduğu kadar uygulayıcısı olmayı da sürdürüyordu. 1903 yılının Ağustos ayının sonunda Gercikov maiyetindeki 280 kişilik çete ile Tırnova'ya hareket etmiş, Yine Filibe'de oluşturulan 200 kişilik bir çete ise Edirne taraflarına doğru yola çıkmıştı (BOA, HR.SFR.04. 224/80). Bu sıralarda Bulgar *Dnevnik* ve *Vetserna Pochta* gazetelerinde Mihail Gercikov'un yakalanarak Vasilkoz kaymakamlığına teslim edildiğine dair haberler yer almaya başlamıştı (BOA, HR.SFR. 04. 450/150). Fakat bu haberler asılsızdı. Öyle ki Gercikov halen rahat bir şekilde bomba ve dinamit sevk etmek üzere Filibe'den Edirne'ye ve Edirne'den Filibe'ye gidip gelmekteydi. Osmanlı Devleti'ni asıl düşündüren şey Gercikov gibi bir anarşistin serbestçe dolaşması ve Bulgar Hükümeti tarafından tutuklanmamasıydı. Fakat Bulgar Hükümeti tutuklamak şöyle dursun komitelere destekte vermekteydi. Hatta bu amaçla Filibe'de belediye bahçesinde komiteciler tarafından bir gece eğlencesi tertip edilmiş ve yarım franktan biletler bastırılıp satışa çıkarılmıştı. Hasılat firari Bulgarlara ve çete üyelerine gönderilecekti. Aynı eğlencede Avrupa devletlerinin konsolosları için de 2 franktan biletler basılmak istenmiş ancak konsoloslar bu biletleri almayı reddetmişti. Hasılatı alan çete üyeleri Sarımbey ve çevresine giderek silahlanıp imtiyaz hattına hareket etmişlerdi (BOA, A. MTZ.(04) 104/92). Daha sonradan Bulgar Jimnastik Kulübünün de katılım gösterdiği eğlence tertibatından yaklaşık 3000 frank hasılat elde edildiği anlaşılmıştı (BOA, HR.SFR. 04. 225/32).

Bulgar Hükümetinden alınan destekler komitecilerin Edirne vilayetindeki faaliyetlerinin hız kesmeden devam etmesine neden olmaktadır. Sandık içinde dinamitler Eylül ayında bu kez Şark Kumpanyası treni ile Bergos'a gönderilmişti. Üsküdarköy ile Cısr- i Mustafa Paşa arasında dolaşmakta olan Gercikov ise meydana gelen bir çatışma sonucu yaralanarak civardaki bir köye sığınmıştı (BOA, HR.SFR.04. 225/34). Çok geçmeden Gercikov'un yarasının ciddi olmadığı anlaşılmıştı. Zira kısa sürede toparlanan Gercikov, Yanbolu taraflarından Gaipeler adı verilen bölgeye hareket etmiş ve etrafına Edirne'ye saldırmak için 200 kadar eşkıya toplamıştı (BOA, HR.SFR.04. 225/46). Gercikov önderliğindeki Preobrajen İsyanı'nın Ağustos ve Eylül ayı bilançoları vilayette ağır olmuştu. Bergos'ta hükümet binası dinamitle tahrip edilmiş 250 kişi hayatını kaybetmişti (*The Daily Telegraph*, 26 Ağustos 1903, s. 7). Eylül

ayının başlarında Kırkkilise ve çevresinde 120 Bulgar eşkıyası etkisiz hale getirilirken 30 eşkıya da Osmanlı kuvvetlerine teslim olmuştu (*The Age*, 3 Eylül 1903, s. 5). Preobrajen İsyanı'nın devam ettiği sıralarda meydana gelen çatışmalar vilayetin asayişini büsbütün bozmuştu. Hatta vilayet valisi ve aynı zamanda II. Ordu kumandanı olan Arif Paşa güvelik sorunları nedeniyle vilayet halkına karşı mahcup olduğunu ve kimsenin yüzüne bakacak hali kalmadığını söyleyerek istifa etmek istemişti (BOA, Y.PRK.ASK. 204/87). İsyanın vilayette kesin olarak bastırılması 1903 yılının Ekim ayını bulmuştu (Ertürk, 2018, s. 286). Ancak isyanın sonuçları son derece yıkıcı olmuştu. Çatışmaların yoğun yaşandığı Kırkkilise ahalisi Rum, Bulgar, Müslüman karışık olan toplamda 23 köy, Tırnova'da ise bir kısmı Müslüman çoğunluğu ise Bulgarlardan oluşan toplam 27 köy ağır bir şekilde tahrip edilmişti (BOA, A. MTZ.(04). 105/70).

Mihail Gercikov'un Preobrajen İsyanı Sonrası Vilayetteki Faaliyetleri

İlinden- Preobrajen İsyanı sonrası Makedonya'da yeni bir ıslahat sürecine girildi. Avusturya-Macaristan ve Rusya "Mürzteg Programı" adında bir ıslahat programını Ekim 1903'te Osmanlı Hükümetine sundular. Program Jandarmanın yabancı bir general nezdinde ıslahı, isyandan zarara uğrayan Hristiyanların uğradığı zararın karşılanması, yakıp yıkılan köy, kilise ve okulların yeniden inşa edilmesi, bölgede yeni bir mülki teşkilatlanmaya gidilmesi ve çeşitli mali yükümlülüklerin yerine getirilmesi gibi maddeleri içermekteydi. Osmanlı Hükümeti hiç değilse vilayetlere Hristiyan bir vali atamaktan kurtulduğunu düşünerek Mürzteg Programı'nı kabul etmek durumunda kalmıştı. Fakat program Bulgarların komitecilik faaliyetlerini önlemede başarılı olamadı (Beydilli, 1989, s. 95-97). Mihail Gercikov Filibe- Sofya-Edirne arasında isyandan sonra da seyahatlerine devam etti. Hatta bu süreçte sık sık Edirne Bulgar Metropolidi ile görüştü (BOA, A. MTZ.(04). 107/6). Gercikov'un Edirne Bulgar dini lideri ile bir araya gelmesi kendisinin ve komitenin Edirne'ye yönelik planlarının halen devam ettiğini gösteriyordu.

1903 yılının sonu komiteler ve Gercikov için yoğun geçti. 30 kişilik bir çete Kırkkilise sancağına bağlı bir köye gelerek bombalarla saldırdı. Birçok hane tahrip edildiği gibi 30 kişi de saldırıda hayatını kaybetti. Fakat Mihail Gercikov zabıta tarafından yakalanarak tutuklandı ve sürgün edildi (BOA, HR.SFR.04. 451/82). Bulgaristan Komiserliği de Bulgar Dnevnik gazetesine atıf yaparak Gercikov'un tutuklandığını teyit etti (BOA, A.MTZ.(04). 107/44). Bulgaristan Komiserliği çekincelerini de dile getirdi. Komiserliğe göre Mürzteg Programı kapsamında Rumeli'de yapılacak ıslahatlar hızlıca Edirne vilayetinde de uygulanmalıydı. Öyle ki Bulgar komiteleri Edirne vilayetinde yeniden karışıklık çıkarma niyetindeydi. Bu noktada Kırkkilise sancağı dâhilindeki Tırnovacık bölgesine İslam köylerini tahrip etmesi ve keşif yapması için 7-8 kişilik çeteler gönderilmişti. Daha sonra büyük çeteler oluşturularak vilayet genelinde büyük çaplı saldırılara yeniden başlanacağı düşünülmüyordu (BOA, HR.SFR.04. 226/23).

1903 İlinden-Preobrajen İsyanı sonrası sürekli değişen güç dengeleri kısa süreliğine olsa da Bulgar ve Sırp çetelerini de bir araya getirdi. 1885 yılında Doğu Rumeli'yi ilhak eden Bulgaristan'ın Edirne ve Rodoplar çevresine yayılması sıranın Makedonya'ya

geldiğini gösteriyordu. Makedonya’da topraklarını genişletmek isteyen Sırlar bu durumdan hoşnutsuz olmuş ve Bulgarlar ile uzun süren kanlı çarpışmalara girmişlerdi (Tepedelenlioğlu, 1992, s. 69). İinden-Preobrajen İsyanı’ndan hemen önce Bulgar komiteleri arasında başlayan fikir ayrılıkları isyandan sonra verilen kayıplar ve moral bozukluğu ile daha da derinleşmiş, Bulgar komiteciliği bir hayli zayıflamıştı (Hacısalihioğlu, 2008, s. 116). Örgüt artık toparlanmak için ittifaklıklara gereksinim duymaktaydı. Sırlar çete güçleri sayesinde uygun bir ortak gibi görünüyordular. Filibe’ye gönderildikten sonra tutukluluğu kaldırılan Mihail Gercikov Edirne vilayeti komitesi başkanlığına atanmış ve kendi cemiyeti ile meşgul olmaya başlamıştı. Bununla birlikte Gercikov önderliğinde Bulgarlar Sırlarla ortaklık kurmuşlardı. Filibe’de Sırlardan oluşan komite teşkil edilerek Osmanlı topraklarında Sırp ve Bulgar komitecilerin birlikte hareket etmesine karar verilmişti (BOA, HR.SFR.04. 226/23). Fakat komitenin güçlü bir şekilde faaliyetlerini sürdürmesi için yeni mali kaynaklara ihtiyacı bulunmaktaydı. İinden-Preobrajen İsyanı İç Makedonya Örgütüne ekonomik anlamda büyük zarar vermişti. Bu amaçla örgüte para yardımı ve adam toplamak için Boris Sarafov ve Mihail Gercikov yurtdışı seyahatlerine başladı. Sarafov örgütün Manastır vilayeti yapılanması için Gercikov ise Edirne vilayeti yapılanması için çalışıyordu (BOA, A. MTZ.(04). 108/30). Gercikov yardım toplama amacıyla Belgrat’ tan hareket ederek İngiltere, Fransa ve İtalya’ya seyahatler düzenledi (BOA, A. MTZ.(04). 107/70).

Mihail Gercikov 1904 yılının Mart ayına kadar yardım toplama işi ile ilgilendiğinden Edirne vilayetine yönelik bir girişimde bulunmadı. Ancak Mart ayı ile birlikte yeniden ön plana çıkmaya başladı. 1903 yılında Vasilikoz taraflarına yapılan saldırılarda haydutların başında bulunan Gercikov bu sefer komite kâtiplerinden Salyanof ile beraber yanına 30 kişi daha alarak Bergos’a geldi (BOA, A. MTZ.(04). 113/47). Gercikov’un bu hareketi Osmanlı Hükümeti tarafından şüpheli bulunduğundan Gercikov yeniden yakın takibe alındı. 1903 yılındaki Preobrajen İsyanı’nın yöneticisi olan Gercikov’un Sarafov ile Sofya ve Avrupa hattında yaptığı seyahatlerden sonra Sarafov tarafından ayrılarak komitenin diğer kanadını temsil eden Sunçef ile birlikte hareket etmeye başlaması Osmanlı Hükümetinin ayrıca dikkatini çekti (BOA, Y.MTV. 258/96). Gercikov’un bu davranışları örgüt içerisinde yeni arayışlara girdiğini gösteriyordu.

1904 yılının Nisan ayına gelindiğinde Osmanlı Hükümetinin elde ettiği istihbaratlar kaygıların yersiz olmadığını gösteriyordu. Filibe ve çevresinde Gercikov’a bağlı olarak sayıları 40 ile 180 kişi arasında değişen eşkiya çeteleri kurulmuştu. Bu çetelerin elemanları daimî surette Gercikov ile irtibat halindeydiler. Konunun önemine binaen İkinci ve Üçüncü Ordu komutanlıkları da dikkatli olmaları konusunda uyarılıyordu (BOA, A. MTZ.(04). 114/30). Gercikov çeteleri uzaktan denetleyecekti. Zira Gercikov’un önceleri başlayan rahatsızlığı giderek artış göstermişti. Filibe’deki doktorları kendisine hastalığından dolayı bir sene istirahat etmesi gerektiğini söylemişlerdi (BOA, Y.PRK.MK. 18/69). Bu sıralarda yeni olaylara sebebiyet vermemesi için 1904 yılı Nisan ayında Türk- Bulgar Anlaşması imzalanarak yeni çatışmaların önüne geçilmek istendi. Padişah II. Abdülhamid genel af ilan etti (*Edirne*, 1

Cemaziyelevvel 1322 (M. 14 Temmuz 1904), s. 1). 1903 İsyanı sırasında Edirne vilayetinde yaşayıp da Bulgaristan'a göç eden Bulgar vatandaşları vilayetteki evlerine geri dönmeye başladılar. İşlerin hızlı bir şekilde gerçekleşmesi için Kırkkilise, Tırnova ve Ahtapolu kazalarında komisyonlar kuruldu (*Edirne*, 18 Rebiülevvel 1322 (M. 2 Haziran 1904), s. 1). Aftan Edirne vilayetindeki suçlu Bulgar mahkûmlarda yararlandı. İlk etapta Nisan ayında vilayet hapishanelerinde tutuklu bulunan 430 Bulgar mahkûm serbest bırakıldı (*The Times*, 19 Nisan 1904, s. 3). Bir ay sonra serbest bırakılan Bulgar mahkûm sayısı 450'yi geçti (*The Times*, 23 Mayıs 1904, s. 4).

1904 yılındaki Padişah affı Bulgar komiteleri üzerinde beklenen etkiyi göstermedi. Gercikov doktorların istirahat telkinlerine kulak asmayarak yeniden hazırlıklara başladı. Sunçef ile çalışmaya başlayan Gercikov onunla da beklediği uyumu yakalayamadığından kısa süre sonra kendisi ayrı bir müstakil fırka oluşturdu. Yeni bir çete tertip edip Filibe'den yanına bir miktar dinamit ve bomba imaline mahsus aletler alarak bunları imtiyaz hattı üzerinde bulunan Bulgar köylerine nakletti (BOA, A. MTZ.(04). 115/85). Vladimir Kovaçof isimli bir çete reisini de yanına alan Gercikov Edirne vilayetine saldırmak için 170 kişilik bir eşkıya çetesi meydana getirdi (BOA, DH.MKT. 844/28). Bulgaristan Komiserliği herhangi bir karışıklığa mahal vermemek için Gercikov'u özel takibe aldı. Dinamit işinde uzmanlaşan Gercikov'un istişare ettiği adamlar incelemeye alındı. Gercikov'un etrafında her zaman 15 kişi kadar haydutları bulunuyordu. Bu haydutların tam olarak ne yaptıkları bilinmemekteydi. Ancak anlaşıldığına göre bu kişiler Edirne vilayetinde eşkıyalık yaparak dağa adam kaldırma, köylere saldırma gibi eylemleri gerçekleştiriyorlardı. Son olarak Gercikov'un adamlarından Yorokof'un karışıklık çıkarmak amacıyla Kırkkilise'ye geçeceği haber alınmıştı (BOA, A. MTZ. (04). 121/58).

Gercikov ise Bergos ve imtiyaz hattında bir ay kadar seyahat ettikten sonra Filibe'ye dönmüştü. Burada çete üyeleri ile görüşüp onları organize etmişti. Gercikov'dan talimatı alan çete üyeleri Müslümanların olduğu Osmanlı topraklarındaki Hristiyan köylerine gelerek buralardaki Bulgar halkına birtakım telkinlerde bulunmuşlardı. Gercikov'un yönlendirdiği adamlar komiserliğin düşüncesine göre papaz kıyafetleri giyerek Edirne vilayeti sınırlarına girmektedir. Bu gibi durumların önlenmesi ve şüphelilerin yakalanması için Cısr-i Mustafa Paşa tren istasyonunda özel bir memur görevlendirilmesi kararlaştırılmıştı (BOA, A. MTZ.(04). 121/94). Gercikov ve adamlarını tanıyabilecek özelliklere sahip bu memura aylık 400 kuruş maaş verilecekti. Görevlendirilen memur yolcular arasında şüpheli kişilerin bulunup bulunmadığını kontrol etmek için trenlere binip inceleme yapabilecekti (BOA, A. MTZ.(04). 123/43).

1905 yılında Osmanlı Hükümeti Gercikov'un yakalanması meselesine daha fazla mesai harcamaya başladı. 1905 yılının başlarında Bulgaristan Komiserliği Edirne vilayetini sıkı bir şekilde uyardı. Komiserlik Gercikov'un bir süredir Edirne vilayetinde olduğunu ve vilayette karışıklık çıkarmak için 18 çete birden tertip ettiğini bildirdiyordu. Gercikov'un tanınması için eşkâli hakkında da bilgiler verilmekteydi. Buna göre Gercikov'un sakalının kenarında ve sağ kulağının alt tarafında bir yara izi bulunuyordu. Bu eşkâle uyanlara karşı dikkatli olunması istenmekteydi (BOA, A.

MTZ.(04). 125/19). Komiserliğin dikkat çektiği bir başka konu Bulgar komiteleri ile Ermeni komiteleri arasında son zamanlarda artan bilgi alışverişine dairdi. Bulgarlar ile Ermeni komiteleri arasında 20.yüzyıla girilirken önemli bir bağ kurulmuştu. En güçlü Ermeni komitelerinden biri olan "Potorig" örgütü 1901 yılında Filibe'de kurulduğu gibi Ermenilerin meşhur cemiyetlerinden olan Taşnaklar da 1904 yılında tarihlerindeki en önemli kongrelerden birini Sofya'da düzenlemişlerdi. Üstelik Sultan II. Abdülhamid'e 1905 yılında düzenlenecek olan bombalı suikast⁶ kararı da Sofya'daki Taşnak kongresinde alınmıştı (Yıldırım, 2010, s. 83-84). Suikast girişiminin ardından Sofya'daki merkez komitenin davetiyle Bulgar ve Ermeni komiteler durum değerlendirmesi yapmak için bir araya gelmişti. Dikkat çekilen diğer bir nokta ise Gercikov'un uyarılara rağmen bir türlü ele geçirilememesiydi. Gercikov son olarak Yanya yolu üzerinden Gevgili denilen bölgeye gitmişti. Kendisi kamufle olmak ve tanınmamak için Fransız pasaportu alıp Fransız misyonerlerine mahsus bir kıyafet ile seyahatlerini sürdürmekteydi (BOA, HR.SFR.04. 231/40).

Bulgaristan Komiserliği 1905 yılı boyunca Mihail Gercikov'un izini sürmekteydi. Gercikov bir süredir kayıptı ve kendisinden haber alınamıyordu. Son iddialara göre Filibe'de izine rastlanılmayan Gercikov validesi ile birlikte Belgrat'ta bulunuyordu. Ancak bu bilgi de kesin değildi. Mihail Gercikov ortada gözükme de kendisi gibi komiteci olan kardeşleri Fransız misyonerleri kılığında Edirne topraklarına girip çıkmaktaydı. Ayrıca Edirne Komitesi de hâlâ aktif olarak sık sık toplantılar gerçekleştiriyordu (BOA, TFR.I.A. 26/2504). Şartlar birlikte düşünüldüğünde Edirne vilayeti için komite tehdidinin devam ettiği görülüyordu. Mihail Gercikov ise takip edildiğinin farkında olarak sık sık yer değiştirmekteydi. Kendisi hakkında en son 1905 yılının Ağustos ayında yanında 28 eşkıya ile birlikte Samakov civarında bir manastırda imtiyaz hattına saldırarak için hazırlık yaptığına dair haberler alınmıştı (BOA, A. MTZ.(04) 133/10).

1905 yılının yaz aylarından itibaren Bulgar komitelerinin Makedonya ve Edirne'deki eylemleri gözle görülür bir şekilde azaldı. Bunun çeşitli sebepleri bulunmaktaydı. Her şeyden önce komiteler kendi içinde sağ ve sol kanat olarak fikri ayrışmalar yaşamaya başladılar. İç Makedonya Örgütünün Bulgaristan'dan bağımsız Makedonya için mi hareket edeceği yoksa Bulgaristan'a bağlı sadece Bulgar emelleri doğrultusunda mı faaliyet göstereceği temel sorunların başında gelmekteydi (Hacısalihoğlu, 2008, s. 119-120). Bu açmazların yanında Makedonya'da değişen güç dengeleri de komiteleri kısıtlayan başka bir unsurdu. 1904 Osmanlı-Bulgar Anlaşması sonrası kısa süreli sükûnet ortamından sonra 1905 yılında Rus Devriminin patlak vermesi Bulgarları destek açısından güçsüz bırakırken Türklerin de destek vermesi ile Rum çete ve komiteleri kısa sürede Makedonya'da Bulgar komitelerini sindirmeye başlamıştı. Üstelik zaten sağlam temellere dayanmayan Sırp-Bulgar uzlaşması da Bulgarların Makedonya'daki Sırbistan sınırını belirlemeyi sürekli ertelemesi nedeniyle tamamen bozulmuştu. 1905 yılından itibaren Sırp ve Bulgar çeteleri arasında

⁶ Ermeni suikastçiler Sultan II. Abdülhamid'e 21 Temmuz 1905 tarihinde İstanbul'da Cuma selamlığı sırasında bombalı bir suikast düzenlemişlerdi. II.Abdülhamid, suikastten yara almadan kurtulurken 26 kişi hayatını kaybetmiş, 56 kişi de yaralanmıştı (Engin, 1995, s. 417-420).

çatışmalar hız kazanmıştı (Adanır, 2001, s. 232-241). Çatışma ortamından bizzat Mihail Gercikov da etkilenmişti. 1906 yılının Şubat ayında Gercikov yanındaki iki adamı ve iki Bulgar talebe ile Belgrat'ta "Rus Çarı" isimli lokantada otururken yan masada bulunan nasyonalist Sırp talebelerden biri kalkıp Gercikov'un yanına giderek Bulgarların Sırpı yalnız bıraktığını ve telef ettiğini söylemesi üzerine oradaki Bulgar ve Sırp arasında ciddi bir tartışma yaşanmaya başlamıştı. Olayların büyümesi üzerine Mihail Gercikov silahını çıkarıp bir iki el ateş ederek oradaki nasyonalist Sırp talebelerden ikisini yaralamıştı. Kargaşa ortamından yararlanan Gercikov polis gelmeden lokantadan uzaklaşmayı başarmıştı (BOA, A. MTZ.(04). 138/99). Örgüt içindeki iç çekişmeler ve Sırp-Bulgar çekişmeleri arasında Edirne vilayeti hattına bomba sevkiyatı ise sürmekteydi. Mihail Gercikov'un denetiminde 8 Bulgar tarafından bomba imal edildiğine dair Bulgaristan Komiserliğinin ciddi endişeleri bulunmaktaydı. Olayla ilgili yapılan incelemede dinamitlerin bir kısmının Meriçler köyünde Atnaş Pakunof'un hanesinde saklandığı, buradaki dinamitlerin Eski Zağra'da Yordan Garof isiminde birinin idaresinde Bulgar tarafına nakledileceği anlaşılmıştı. Hatta Meriçler köyündeki dinamit imalathanesinin dikkat çekmesi üzerine buradaki imalathanenin Arnavutköy'e nakledildiği, buradan da dinamitlerin ticaret yolu üzerinden Edirne'ye oradan da Eski Zağra'ya gönderildiği tespit edilmişti (BOA, A. MTZ.(04). 155/45). Edirne'ye yönelik saldırılar yerine Edirne'nin kısa süreliğine artık örgüt tarafından bir dinamit sevkiyat noktasına dönüştürüldüğü anlaşılıyordu.

1906 yılı örgütün Edirne vilayetinde en pasif kaldığı yıl olmuştu. 1907 yılı da farklı olmadı. Bulgar komiteleri giderek kan kaybetmeye devam ettiler. Hatta birçok komiteci Osmanlı Hükümeti tarafından yakalandı. Bunların içinde uzun zamandır takip edilen Mihail Gercikov da vardı. Gercikov 1907 yılının Nisan ayında Osmanlı Hükümetinin Bulgar Hükümetine telkiniyle ele geçirildi. Kendisi gözaltına alındı (BOA, A. MTZ.(04). 155/45). Fakat gözaltına alındıktan sonra Sofya'dan Filibe'ye iade edilen Gercikov sadece birkaç gün gözaltında tutularak serbest bırakıldı (BOA, A. MTZ.(04). 155/55). Burada düşündürücü olan Bulgar Hükümetinin Gercikov'a yaklaşımıydı. Kendisi tescilli bir eşkiya olan Gercikov'un hemen serbest bırakılması bu yakalamanın göstermelik bir tutum olduğunu gösteriyordu. Zaten aradan iki ay gibi kısa bir süre geçtikten sonra merkezi Edirne'de bulunan II. Ordu Kumandanlığından Gercikov'a dair çok önemli bir uyarı geldi. Bu uyarı Gercikov'un halen vazgeçmediğine işaret etti. İddiaya göre Bulgarlar 300 kişiden oluşan 6 adet çete oluşturacaktı. Bu çeteler Edirne ve Makedonya coğrafyasında Rum ve Sırp çetelerine karşı savaşacaklardı. Çeteleri kumanda etme görevini Gercikov ve Boris Sarafov üstlenecekti. Sarafov Makedonya'daki çeteleri, Gercikov ise Edirne'deki çeteyi yönetecekti (BOA, Y.PRK.ASK. 247/115). Çetelerin giderleri Bulgaristan Emareti dâhilinde Sofya ve Filibe'de basılan haritalı ilmühaberler ve belediye daireleri tarafından toplanan yardım paraları ile karşılanacaktı. Fakat kısa süre sonra yapılan araştırma sonucu Sarafov ve Gercikov'un başkanlığında çeteler oluşturacağı haberinin asılsız olduğu ortaya çıkarılmıştı (BOA, HR.SFR.04. 241/53).

Asılsız haberlere rağmen Bulgarlar küçük gruplarla da olsa Edirne vilayetine saldırmaya devam ettiler. 1907 yılının Ekim ayında Cisir-i Mustafa Paşa kazasına bağlı

Kocaaslan bölgesine 7 kişilik Bulgar eşkıyası saldırdı. Burada çıkan çatışma sonucu eşkıyadan 2 kişi öldürülürken diğerleri firar etmeyi başardı (BOA, DH.MKT. 1240/72). Kısa bir süre sonra Bulgar eşkıyası bu kez Gümölcine'nin Sıçanlı köyüne saldırmak için harekete geçti. Ancak hem köylünün karşılık vermesi hem de olayı karakolhaneye haber vermeleri üzerine eşkıya geri çekildi. Takibe alınan eşkıyalardan biri yakalandı. Olayı karakolhaneye haber veren köylülerden 10-12 kişi sonradan sorguya alındı. Bu kişiler bu tip eşkıya saldırılarını gerekli birliklere önceden haber vereceklerini garanti ederek serbest bırakıldılar (BOA, BEO 3174/237986). Osmanlı Hükümetinin Gercikov'a dair çekinceleri ise son bulmadı. Zira Gercikov'un Bulgar eşkıyası olan Arnovudof ile Lefke geçidinden geçeceğinin haber alınması üzerine durum bölgedeki II. Ordu kumandanlığına ve Cısr-i Mustafa Paşa kaymakamlığına bildirildi (BOA, Y.PRK.UM. 80/92). Mihail Gercikov'a yönelik çekinceler kısa süre sonra haklılığını gösterdi. Gercikov ilk etapta 120 kişilik bir çete kurmak için çeşitli ayrılıkçı cemiyetler ile bir araya gelmeye başladı (BOA, DH.ŞFR. 391/45). Ardından çetesini kurup büyütürken 250 kişiye çıkardı. Anlaşıldığına göre bu 250 kişilik çete üç kola ayrılarak Edirne, Cısr-i Mustafa Paşa ve Kırkkilise taraflarına sevk edilecekti. Gercikov çeteleri sevk ederken imtiyaz hattı üzerindeki köylerde saklanacaktı (BOA, A.MTZ.(04). 163/13).

Gercikov'un çetesini oluşturduğu sırada Bulgar komiteleri arasında meydana gelen iç hesaplaşma ve suikast haberi dikkatleri bir süreliğine başka bir yöne çevirdi. Sofya'daki komitenin önde gelen isimlerinden Boris Sarafov diğer karşı grupta yer alan komiteci Sandanski⁷ tarafından tertiplenen bir suikast sonucu 1907 yılının sonlarında öldürüldü. Suikastın perde arkasında 1901 yılında Amerikalı misyoner Miss Stone'un kaçırılması sırasında elde edilen fidyenin Sarafov tarafından Sandanski'ye eksik ödenmesi ve Sandanski'nin Sarafov başkanlığındaki Sofya'daki komite oluşumuna düşmanlık beslemesi bulunuyordu (Tan, 2013b, s. 55). Sarafov'un ölümüyle ortaya çıkan otorite boşluğunu doldurması için ilk düşünülen isimler ise Dr. Tatatciyef ile Mihail Gercikov'du (BOA, A. MTZ.(04). 162/106). Gercikov Sarafov'un partisinde başa geçmese de Sarafov'un öldürülmesinden sonra örgüt içi diplomasi ile daha yakından ilgilenmeye başladı. Bu noktada Bulgaristanda sık sık Ermeni Balkan Komitesi idarehanesine giderek buralarda saatlerce süren toplantılara katıldı. Toplantılara katılım yoğun oldu. Rusya'dan firar eden Ermeniler bile Bulgaristan'a gelerek toplantılara dâhil oldular. Elbette Bulgarlar ile Ermeniler arasındaki bu yakın ilişki Osmanlı Hükümetinin dikkatini çekmeye başladı. Filibe ve Sofya'daki Ermeniler ile Bulgar çete reislerinden Sandanski'de yakından iletişim kurmuştu. Bu durum Bulgar komiteleri ile Ermeni komiteleri arasında yeni bir ittifak kurulduğunu gösteriyordu. Yapılan ittifaka göre Sofya'dan tedarik edilecek bombalar Ermenilerin de yardımıyla Anadolu sahillerine sevk edilecekti. Osmanlı hükümetinin dikkatini çeken bir diğer nokta Gercikov ile Sandanski arasındaki ilişkinin boyutu oldu. Zira daha önceleri

⁷ 1872 yılında dünyaya gelen Sandanski 1895-1899 yılları arasında aktif çetecilik faaliyeti yürüttükten sonra Makedonya'ya gelmiş ve İç Makedon Örgütü'nün saflarına katılmıştır. (İsov & Hasanoğlu, 2021, s. 227). Çetecilik faaliyetlerinden önce cezaevinde gardiyanlık yaptığından önceleri zindancı anlamına gelen "Zandanski" adı ile anılırken sonraları ismi Sandanski olmuştur (Uzer, 1979, s. 118).

birbirlerine ayrı düşen Gercikov ile Sandanski yeniden görüşmeye başlamışlardı (BOA, HR.SFR.04 244/36).

1908 yılı Bulgar komiteleri için uzlaşma çabaları ile geçerken Mihail Gercikov da Osmanlı kuvvetlerinden büyük bir darbe yedi. 1907 yılının sonlarında Gercikov'un Edirne vilayetine saldırmak için Eskizağra'da kurmak istediği büyük eşkıya çetesi Osmanlı askeri güçleri tarafından haber alındı ve çete kurulamadı. Üstelik çete üyesi pek çok eşkıya da öldürüldü. Fakat bu durum başka bir endişeye sebep oldu. Bu kez Mihail Gercikov'un çetesine yapılan baskına çok sinirlendiği ve olayın intikamını almak için Edirne vilayetine ciddi bir şekilde saldıracağına dair haberler yayılmaya başlandı (BOA, DH.MKT. 1228/55). Üstelik haberler yayılırken Gercikov'un takibinde de kopukluklar meydana geldi. Bulgaristan Komiserliği tarafından neredeyse günü gününe takip edilen Gercikov'dan 20 gün kadar uzun bir süre hiçbir haber alınamaması Edirne vilayetine yönelik ani bir saldırı ihtimalini güçlendirdi (BOA, HR.SFR.04. 245/35). Komiserlik yoğun bir istihbarat yürütmeye başladı. Nihayet 1908 yılının Nisan ayına gelindiğinde Mihail Gercikov'un Sofya'da dolaşmakta olduğu haberi alındı. Edirne vilayeti imtiyaz hattına karşı yapılabilecek saldırılara karşı önlemlerini arttırdı (BOA, HR.SFR.04. 245/62). Gercikov 1908 yılının Temmuz ayına gelindiğinde Edirne vilayetine saldırmak için Sofya'da bir çete tertip etmeye başladı (BOA, Y.MTV. 312/79). Fakat bu tertibat 1908 Jöntürk hareketi ile bir anda son buldu.

1908 yılının Temmuz aylarının sonunda İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi subayların Makedonya'da çıkardıkları ayaklanma sonucu II. Abdülhamid II. Meşrutiyet'i ilan etmek durumunda kaldı (Bournoutian, 2011, s. 221). İttihat Terakki Cemiyeti'nin hareketi İç Makedonya Devrimci Örgütü'nün sol kanadını temsil eden Sandanski tarafından memnuniyetle karşılandı. Sandanski ve onun temsil ettiği grup İttihat ve Terakki Cemiyetinin hareketine aktif olarak katıldığı gibi bu grup Makedonya sorununun Osmanlı Devleti'nin iç demokratikleşme hareketi ile kendiliğinden düzeleceğine inanıyorlardı (Todorov, 1979, s. 91). II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Edirne vilayetinde Dedeağaç sancağı başta olmak üzere vilayetin çeşitli yerlerindeki Bulgar çeteleri tamamen dağılmış, eşkıyalar ve firarda olanlar köylerine dönüp kendi gündelik işleri ile meşgul olmaya başlamışlardır (*Edirne*, 14 Şaban 1326 (M. 11 Eylül 1908), s. 1). Kısa süreli sükûnet ortamında Mihail Gercikov'un da Edirne vilayetine yönelik faaliyetleri son bulmuştur. Mihail Gercikov'a yönelik Osmanlı arşivlerindeki son bilgiler tespit edebildiğimiz kadarıyla Balkan Savaşları öncesi 1911 yılına aittir. Bu arşiv vesikasında Gercikov'un da aralarında bulunduğu eşkıya grubunun Osmanlı topraklarına girmeleri halinde eşkallerinin tespit edilebilmesi için fotoğraflarının gerekli kurum ve sefaretlere takdim edildiği belirtilmekteydi (BOA, HR.SFR.04. 251/61). Bununla birlikte Mihail Gercikov çetecilik faaliyetlerini tamamen sonlandırmamış Balkan Savaşları sırasında aktif olarak çeteleriyle Makedonya ve Trakya'da Bulgar ordusunun yanında mücadeleye devam etmiştir (Ertürk, 2018, s. 491).

SONUÇ

Bulgar komitelerin etkin bir silahlı mücadele hareketine girişmesinde 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı'nın büyük bir etkisi vardır. Savaş sonucu imzalanan Ayastefanos Anlaşması ölü bir şekilde doğsa da Bulgarlara büyük Bulgaristan'ı hayal ettirmesi bakımından önemlidir. Ayastefanos yerine Berlin Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi ise Bulgaristan'ın Makedonya ve Trakya'daki hayallerini yıkıma uğratmış, Bulgarlar bu andan itibaren Makedonya ve Trakya'yı silahlı komiteler vasıtasıyla Osmanlı hâkimiyetinden koparmak için harekete geçmişlerdir. Makedonya'da Makedonya İç Örgütü, Sofya'da Yüksek Komite kurulmuş ve komiteler oluşturdukları çeteler vasıtasıyla hem Makedonya'da hem de Edirne vilayetinde isyanlar çıkarmışlardır. Bu noktada Edirne vilayetine ayrı bir parantez açmak gerekir. 93 Harbi'nden sonra önce Bulgar Prenslığı meydana getirilmiş ardından Filibe ve İslimye gibi Bulgar nüfusun yoğun olduğu topraklar vilayetin elinden alınarak vilayete sınır olarak Doğu Rumeli vilayeti kurulmuştur. Böylelikle Edirne vilayeti Bulgarlar tarafından coğrafi olarak üst taraftan kuşatılmıştır. Doğu Rumeli vilayetinin 1885 yılında Bulgarlar tarafından ilhaki ile Edirne bölgesinde komitecilik faaliyetleri giderek hız kazanmıştır.

Edirne'de Bulgarlar açısından komiteciliğin sağlam bir temele oturtulmasında Mihail Gercikov'un payı büyüktür. Anarşist bir eğilimle yetişen Gercikov Cenevre'de komiteciliğin esaslarını özümseydikten sonra Makedonya İç Örgütüne katılmış ve Edirne vilayetinin stratejik açıdan isyana açık bölgelerini tespit ederek vilayette oldukça büyük tahribata yol açan eylemler gerçekleştirmiştir. 1903 İinden- Preobrajen İsyanı'nın gerçekleştiriliş biçimini tasvip etmese de Edirne vilayetinde giriştiği çete faaliyetleri nedeniyle Osmanlı hükümeti tarafından yakın takibe alınmıştır. 1903 İsyanı sonrası Bulgar komitelerinin yaşadığı iç hesaplaşmalar genel anlamda isyan faaliyetlerini duraklatsa da Mihail Gercikov Edirne vilayetinde çete faaliyetlerini 1908 yılına kadar kesintisiz bir şekilde sürdürmüştür. Bulgarlar açısından Gercikov'un bu başarısında yürütmüş olduğu örgüt içi diplomasinin etkisini yadsımamak gerekir. Dağdan yetişme bir çeteci profili taşımayan, eğitilmiş salon adamı görünümünde olan Gercikov örgüt içinde daima makul dengeleri gözeterek Boris Sarafov ve Sandanski'nin aksine iç çatışmalara girmemiştir. Hatta gerektiğinde Sırplarla ve Ermeni komiteleriyle yakın ilişkiler kurmaktan da geri durmamıştır. Onun bu çok yönlü siyaseti oluşturduğu çetelere kolayca adam bulmasını sağlamış ve kendisi Edirne vilayeti için her zaman ciddi bir tehdit olarak görülmüştür. 1908 yılında Sultan II. Abdülhamid'in II. Meşrutiyet'i ilan etmesi ile Bulgarlar Balkanlarda istedikleri reformların devlet eliyle gerçekleştirileceğini düşünerek kısa süreliğine çete faaliyetlerine son vermişlerdir. Mihail Gercikov'da bu süreçte Edirne vilayetine yönelik asayiş bozma girişimlerini bir kenara bırakmıştır. Gercikov'un vilayete yönelik saldırılara son vermesinde 1908 yılında Bulgaristan'ın tamamen bağımsızlığını kazanması da etkili bir faktör olmuştur.

EXTENDED ABSTRACT

The 19th century was quite significant in terms of the development of Bulgarian nationalism and Bulgarian committees, as in other Balkan nations. At the beginning of the 19th century, the uprisings of the Serbians and then the Greeks against the

Ottoman Empire set an example for the Bulgarians to fight for their independence. With the Treaty of San Stefano signed after the Russo-Turkish War of 1877-1878, Bulgarians, who actively participated in the separatist movements since the second half of the 19th century, achieved their dreams of Great Bulgaria on paper, which included part of Macedonia and Thrace. However, with the intervention of European states, the Treaty of Berlin was signed instead of San Stefano, and Bulgaria lost its independence that it gained on paper and its borders were extremely narrowed. As a result of the Treaty of Berlin, the independence of Serbia and Montenegro and Romania from the Ottoman Empire was a great destruction for the Bulgarians, who were only able to obtain autonomy. The disappointment brought by the Treaty paved the way for the establishment of gangs and committees for independence purposes.

Many committees were established in order to build Great Bulgaria through uprisings. Especially, the Internal Macedonian Revolutionary Organization and the Supreme Committee in Bulgaria were prominent organizations among them. The Internal Macedonian Revolutionary Organization aimed to protect the rights not only of Bulgarians but also of other Balkan nations living in Macedonia. The Supreme Committee in Bulgaria defended Bulgarian independence and Bulgarian ambitions. The committees started to cause disturbance in the Ottoman lands through the gangs formed by their committee members. One of the targets of the committees was the Adrianople Province.

After the Treaty of Berlin, the regions heavily populated by Bulgarians, such as Plovdiv and Sliven, were out of the control of the Adrianople Province; thus, the Eastern Rumelia province was created. Adrianople was geographically surrounded by the autonomous Bulgaria and Eastern Rumelia province in the north. However, many Bulgarians were still living in Adrianople Province, especially in Kirk Kilise (Kırklareli), which was a sanjak of the Province. With the annexation of the Eastern Rumelia province by Bulgaria in 1885, the order in Adrianople began to deteriorate gradually. Bulgarian committees tried to make Adrianople, which they considered to belong to the Great Bulgaria, a part of the Macedonia problem. Accordingly, the committee members who set the Yanıklı Village of the Komotini sanjak on fire, caused the death of many people. Not content with this, the committee members planned actions such as bombing the Orient Express out and kidnapping the Governor of Adrianople for ransom. The Ottoman Government, informed about the plans in advance, caught and executed the committee members such as Mercanof and Semerciyan, who wanted to cause confusion in the region. But these measures did not cause the Bulgarian committees to back down. On the contrary, the committee decided to appoint a much more professional committee member to Adrianople. The person chosen for this would be Mihail Gerdzhikov.

Mihail Gerdzhikov, who was born in Plovdiv in 1877, became interested in anarchism under Russian influence at a young age. In 1897, he formed the "Macedonian Secret Revolutionary Committee" in Geneva with his friends. This committee aspired all peoples in Macedonia to act jointly, did not discriminate between peoples and aimed to fight together against the Ottoman Sultan in the region.

Yet, when the organization disbanded after a year, Mihail Gerdzhikov joined the Internal Macedonian Revolutionary Organization. Gerdzhikov, whose father was a bank manager in Plovdiv, was a member of the committee; so were his two brothers. Gerdzhikov had worked for the formation of the Macedonian Committee in the Salonica (Thessaloniki) Province until mid-1901. However, then he was assigned to the Adrianople Province. After he was assigned to Adrianople, he made secret discoveries in the Province for a long time and located strategic places to attack. Bulgarian committees started to take high-profile actions in Macedonia lands as of 1902. The Gorna Dzhumaya uprising and the attacks in Thessaloniki drew the attention of the European public to the region. However, in 1903, the committee decided to engage in a great simultaneous revolt, including all Macedonia and the Adrianople Province. While some of the committee members supported this great revolt idea, Mihail Gerdzhikov and some other committee members were in favor of individual small-scale attacks. Nevertheless, they decided upon the great revolt. In 1903, the Ilinden Uprising in Monastir, Macedonia; and a few days later, the Preobrazhenie Uprising in the Adrianople Province took place. Mihail Gerdzhikov was in the leadership of the Preobrazhenie Uprising. Gerdzhikov both played an active role in the conduct of the revolt, and also took on important tasks in the delivery of dynamite into Provinces. The revolt led by Gerdzhikov caused great destruction in the Adrianople Province. In particular, 23 villages in Kirk Kilise and 27 villages in Veliko Tarnavo were destroyed. After lasting about two months, the revolt was finally suppressed in October 1903. Mihail Gerdzhikov continued his activities between Plovdiv-Sofia-Adrianople after the revolt, as well. Especially since 1903, the Ottoman Government followed Gerdzhikov closely through the Bulgarian Commissariat.

The failure of the Ilinden-Preobrazhenie uprising for the Bulgarian committees led to disagreements within the committees. At that point, Gerdzhikov got closer to Sunçef within the organization. But this was short lived. Gerdzhikov later founded his own independent society. He organized trips abroad with Boris Sarafov to raise funds for the financially struggling committee. In 1904, an agreement was made between the Ottoman Empire and the Bulgarians. With this agreement, which reorganized the situation of the Bulgarians who left their homes during the Ilinden-Preobrazhenie Uprising and addressed the situation of the Bulgarian prisoners, many Bulgarians returned to their homes in the Adrianople Province and many Bulgarian prisoners were released. In 1905 and 1906, the Bulgarian committee's and thus Mihail Gerdzhikov's activities in the Adrianople Province diminished. During this period, there was dissent within the committee as right and left wing. In this process, Gerdzhikov did not engage in internal conflicts and tried to continue his activities in Adrianople by forming gangs. Sometimes he infiltrated the Province disguised as a French missionary, and sometimes he helped his brother and his men to infiltrate the Adrianople Province with priest clothes. He played an active role in the organization's alliance with the Serbians and Armenians, although he was at variance from time to time. After Sandanski got Boris Sarafov killed as a result of an intra-organizational revenge in 1907, one of the people considered to replace Sarafov in Sarafov's party was Mihail Gerdzhikov. Gerdzhikov did not hesitate to communicate even with Sandanski,

who had his colleague Sarafov killed. Gerdzhikov was able to easily gather people around himself by conducting a good balance policy as a man-about-town within the organization.

In 1907, as a result of the attempts of the Ottoman Government, he was arrested by the Bulgarian Government. However, it soon became clear that this arrest was only for show. Because Gerdzhikov was released after being detained by Bulgaria for a few days. After he was released, he continued his offensive activities against the Adrianople Province by forming large gangs. In 1908, a major blow was dealt to Gerdzhikov's gang. Many of his men were killed. At the time when he formed a new gang, with the initiative of the Young Turks, the Ottoman Ruler Abdul Hamid II announced the Second Constitutional Era. In the short-term calm environment brought by the Second Constitutional Era, the gangs affiliated to the committee across the Adrianople Province laid down their arms and started to engage in their own business again. Mihail Gerdzhikov put an end to his actions against the Adrianople Province due to the atmosphere brought by the constitutionalism and after Bulgaria gained full independence by leaving the Ottoman Empire.

Makale Bilgileri

<i>Etik Kurul Kararı:</i>	Etik Kurul Kararından muaftır.
<i>Katılımcı Rızası:</i>	Katılımcı yok.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
<i>Telif Hakları:</i>	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.

Article Information

<i>Ethics Committee Approval:</i>	It is exempt from the Ethics Committee Approval.
<i>Informed Consent:</i>	No participants
<i>Financial Support:</i>	The study received no financial support from any institution or project.
<i>Conflict of Interest:</i>	No conflict of interest.
<i>Copyrights:</i>	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

KAYNAKÇA

A-Arşivler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

- BOA, A. MTZ.(04). 93/12, 96/54, 99/40, 103/55, 103/56, 104/92, 105/70, 107/6, 107/44, 107/70, 108/30, 113/47, 114/30, 115/85, 121/58, 121/94, 123/43, 125/19, 132/40, 133/10, 138/99, 155/45, 155/55, 162/106, 163/13.
- BOA, BEO 3174/237986.
- BOA, DH.MKT. 844/28, 1228/55, 1240/72.
- BOA, DH.ŞFR. 391/45.
- BOA, DH.TMIK.S. 1/26.
- BOA, HR.SFR.04. 224/46, 224/48, 224/50, 224/80, 225/32, 225/34, 225/46, 226/23, 231/40, 241/53, 244/36, 245/35, 245/62, 251/61, 450/150, 451/82.
- BOA, İ. DH. 1381/30.
- BOA, TFR.I.A. 26/2504.
- BOA, Y.MTV. 250/48, 258/96, 312/79.
- BOA, Y.PRK.ASK. 200/11, 204/87, 247/115.
- BOA, Y.PRK.MK. 18/69.
- BOA, Y.PRK. MYD 25/63.
- BOA, Y.PRK.UM. 80/92.

B-Sürelî Yayınlar

- Edirne*, (1322, 18 Rebiülevvel (M. 2 Haziran 1904) s. 1.
- Edirne*, (1322, 1 Cemaziyelevvel (M. 14 Temmuz 1904) s. 1.
- Edirne*, (1326, 14 Şaban (M. 11 Eylül 1908) s. 1.
- Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye*, H. 1293, (M.1876), s. 171.
- The Age*, (1903, 3 Eylül). s. 5.
- The Daily Telegraph*, (1903, 26 Ağustos). s. 7.
- The Times*, (1904, 19 Nisan). s. 3.
- The Times*, (1904, 23 Mayıs). s. 4.

C-Kitaplar ve Makaleler

- Adanır, F. (1975). Makedonya sorunu ve Dimitar Vlahof'un anılarında II. Meşrutiyet. *Birikim*, (9), 14-26.
- Adanır, F. (1995). Osmanlı imparatorluğu'nda ulusal sorun ile Sosyalizmin oluşması ve gelişmesi: Makedonya örneği. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik 1876-1923* (M. Tunçay & E. J. Zürcher, Der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 33-72.
- Adanır, F. (2001). *Makedonya sorunu*. (İ. Catay, Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları 123.
- Ahbab, Y. (2015). Amerikan ve İngiliz basınında İlinden isyanı (1903). *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (KAREN)*, 1(1), 119-151.
- Armaoğlu, F. (2014). *19. yüzyıl siyasi tarihi 1789-1914*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aydın, M. (1989). Arşiv belgeleriyle Makedonya'da Bulgar çete faaliyetleri. *Osmanlı Araştırmaları IX*, 209-234.
- Aydın, M. (1996). Bulgaristan komiserliği. *Belgeler*, XVII/21. 71-120.
- Bayraktar, K. (2014). Makedonya sorunu ve Avrupa müdahalesi (1902-1905). *Bilig*, (69), 1-28.
- Beydilli, K. (1989). II. Abdülhamid devrinde Makedonya mes'elesi'ne dair. *Osmanlı Araştırmaları IX*, 77-99.
- Bournoutian, G. A. (2011). *Ermeni tarihi Ermeni halkının tarihine kısa bir bakış*. (E. Abadoğlu & O. Kılıçdağlı, Çev.). İstanbul: Aras Yayıncılık.

- Crampton, R.J. (1997). *A Concise History Of Bulgaria*, United Kingdom: Cambridge University Press.
- Davis. W.S. (1922). *A short history of the near east from the founding of Constantinople (330 A.D. To 1922)*, United States of America, New York: Macmillan Company.
- Dikici, A. (2010). Osmanlı Makedonya'sında kurulan ilk uluslararası polis barış koruma misyonu: Mürzsteg reform programı. *Karadeniz Araştırmaları*, 6 (24), 75-108.
- Engin, V. (1995). Sultan II. Abdülhamid'e düzenlenen Ermeni suikasti ve bu sebeble Belçika ile yaşanan diplomatik kriz. *Belleten*, C. LIX, (225), 413-428.
- Forbes N., Toynbee A.J., Mitrany D. & Hogarth D.G. (1915). *The Balkans a history of Bulgaria, Serbia, Greece, Rumania, Turkey*. England: Oxford University Press.
- Güllü, E.R. (2018). Bulgar Eksarhlığı'nın kuruluşu ve statüsü. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 17 (1), 350-361.
- Hacısalihoğlu, M. (2008). *Jön Türkler ve Makedonya sorunu (1890-1918)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İnalçık, H. (1992). *Tanzimat ve Bulgar meselesi doktora tezi'nin 50. yılı*, İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık.
- İsov, M. & Hasanoğlu, E. (2021). *Osmanlı Avrupası'nda bölücülük cereyanı Makedonya komitacılarının anuları*, İstanbul: Selenga Yayınları.
- Jelavich, B. (2009). *Balkan tarihi 1 18. ve 19. Yüzyıllar*, (Tercüme eden: Haşım Koç & Gülçin Koç), İstanbul: Küre Yayınları.
- Karal, E. Z. (2007). *Osmanlı tarihi Nizam-ı Cedid ve Tanzimat devirleri (1789-1856)*, C. V, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, E. (2020). Osmanlı arşiv evraklarına göre İinden isyanında yaşanan başlıca olaylar. *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi (CALESS)*, 2 (1), 304-333.
- KÖSE, M. (2019). İngiliz büyükelçisi A.H. Layard'ın raporuna göre 1878 yılında Türkiye Avrupa'sının demografik yapısı, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (18), 236-291.
- Özey, R. (2002). 19. Asırda Edirne vilayeti coğrafyası. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (6), İstanbul. 1-36.
- Phillips, J. (2004). *Macedonia, warlords & rebels in the Balkans*. Great Britain: Yale University Press.
- Pribichevich, S. (1982). *Macedonia its people and history*. United States Of America: The Pennsylvania State University Press.
- Rahman, R. (2019). Makedonya'da milliyetçilik ve kimlik faktörlerin oluşmasında etkili olan gelişmeler 1875-1930 dönemi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (68), 441-460.
- Saatçi, M. B. (2002). Osmanlı imparatorluğu'nun son döneminde Makedonya sorunu. *Makedonya Sorunu Dünden Bugüne* (Derleyen: Murat Hatipoğlu). Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları. 45-70.
- Saatçi, M. B. (2006). Makedonya sorunu. *Balkanlar el kitabı 1*, Çorum/Ankara: KaraM & Vadi Yayınları. 553-567.
- Saygılı, H. (2015). Rumeli müfettişliği döneminde (1902-1908) Makedonya'da Yunan komitecileri ve Osmanlı devleti. *Güvenlik Stratejileri*, (21), 147-183.
- Sertoğlu, M. (1966). *Büyük Türk casusu Bulgar Sadık*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Stavrianos, L.S. (2000). *The Balkans since 1453*. New York: New York University Press.
- Şentürk, M.H. (1992). *Osmanlı devleti'nde Bulgar meselesi (1850-1875)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şeref, M. (1934). *Bulgarlar ve Bulgar devleti*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- Tan, H. (2013a). Bulgar komite faaliyetlerine genel bir bakış. *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, (1), 45-69.

- Tepedelenlioğlu, N. N. (1992). *Sultan Abdulhamit ve Osmanlı imparatorluğunda komitacılar*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Tilbe, Ö. (2021). *Hüseyin Hilmi Paşa'nın Rumeli umumi müfettişliği (1902-1908)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Todorov, N. (1979). *Bulgaristan tarihi*. (V. Atayman, Çev.). İstanbul: Öncü Kitabevi Yayınları.
- Törel, T. (2020). II. Abdülhamid döneminde Edirne vilayeti jandarma tensikatı. *Balkan Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 179-197.
- Uzer, T. (1979). *Makedonya eşkiyalık tarihi ve son Osmanlı yönetimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uzun, T. (2000). Osmanlı devleti'nde milliyetçilik hareketleri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, (IV), 257-275.
- Yalçınkaya, M. A. (2006). Osmanlılar döneminde Bulgaristan. *Balkanlar El Kitabı I*, Çorum/Ankara: KaraM & Vadi Yayınları, 320-330.

D-Tezler

- Ertürk, S. (2018). *Balkanlarda aşırı milliyetçi bir örgütlenme: Makedonya- Edirne Dâhili İhtilal Teşkilatı (1893-1912)*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. İzmir.
- Saatçi, M. B. (2004). *Makedonya sorunu (1903-1913)*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Antalya.
- Tan, H. (2013b). *Makedonya'da Bulgar komite faaliyetleri ve Boris Sarafof*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Sakarya.
- Yıldırım, B. (2010). *Bulgaristan'daki Ermeni komitelerinin Osmanlı devleti aleyhine faaliyetleri (1890-1918)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. İstanbul.
- Yıldız, A. M. (2020). *Makedonya'yı tahayyül etmek: Makedonya sorunu'nun ulusal kimlik inşası üzerinden analizi*. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

EKLER

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA) ♦

DH.MKT.00844.00028.003

Ek-1. Mihail Gercikov, Edirne İhtilal Komitesi Reisi (BOA, DH. MKT. 844/28).